

UiO • Det juridiske fakultet

Reglene om beslagsfrihet i deknl. §§ 2-3 flg. ved konkurs

En avveining mellom debtors og kreditorenes interesser:

Hva er konkursdebitor berettiget til å beholde etter dagens levestandard?

Kandidatnr: 556

Leveringsfrist: 25.04.2013

Til sammen 15765 ord

Veileder: Karin M. Bruzelius

15.04.2013

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING.....	3
1.1 Problemstilling.....	3
1.2 Avgrensning.....	4
1.3 Enkelte presiseringer.....	6
1.4 Rettskildebildet	7
1.5 Den videre fremstilling	10
2. FREMSTILLING AV REGLENE I DEKNL. KAP. 2.....	10
2.1 Hovedregelen om beslagsretten	10
2.2 Grunnleggende hensyn.....	11
2.3 Unntak: Reglene om beslagsfrihet ved konkurs	13
2.3.1 Beslagsfrihet for personlige eiendeler	13
2.3.1.1 Klær og andre ting til personlig bruk.....	13
2.3.1.2 Redskaper, transportmidler o.l. hjelpemidler til yrke eller utdanning.....	16
2.3.1.3 Ting med særlig personlig verdi	18
2.3.1.4 Sykdom eller uførhet	20
2.3.1.5 Eiendeler som tilhører skyldnerens ektefelle eller barn	22
2.3.1.6 Kompensasjon for erstatningsgjenstand	24
2.3.2 Beslagsfrihet for penger m.m.....	25
2.3.3 Konkursdebitors rett til erstatningsbolig.....	29
2.3.3.1 Vilkårene for vern mot tvangsdekning	29
2.3.3.2 Nærmere om erstatningsboligen.....	33
2.3.3.3 Konkursdebitor eier boligen	35
2.3.3.4 Konkursdebitor leier boligen m.m.....	36
2.3.4 Skyldnerens lønnsinntekter m.m. under konkurs.....	37

3. BETRAKTNINGER OM RETTSTILSTANDEN DE LEGE FERENDA	43
3.1 Verdigransen på 2/3 G i dekl. § 2-3 (1) b	43
3.2 Husstandsbegrepet i dekl. §§ 2-3 (4) og 2-11	45
3.3 Forholdet til sosialhjelps- og trygdeordningene	45
3.4 Forholdet til menneskerettighetene og dagens levestandard	47
4. OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE VURDERING	48
5. KILDEREGISTER	49
5.1 Litteraturliste	49
5.2 Lover	49
5.3 Forarbeider	50
5.3.1 Norges offentlige utredninger	50
5.3.2 Odelstingsproposisjoner	50
5.4 Rettspraksis	50
5.4.1 Rettstidene	50
5.4.2 Rettens Gang	51
5.5 Forskrifter	51
5.6 Rundskriv	51
5.7 Internett	51

1. INNLEDNING

1.1 Problemstilling

Tema for avhandlingen er reglene om beslagsfrihet i lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett (dekl.) §§ 2-3 flg. Hovedproblemstillingen er hvilke verdier konkursdebitor under kreditorforfølgning har krav på å sitte igjen med etter dagens levestandard. Den norske velferdsstaten bygger på at alle har krav på et visst eksistensminimum. Hvilken levestandard konkursdebitor skal ha blir følgelig et spørsmål om hva som trengs for å beholde en tilfredsstillende livskvalitet. Et for inngripende beslag i debtors formuesgoder, vil kunne komme i strid med de grunnleggende menneskerettighetene.

Det er nærliggende å anta at problemstillingen sjelden kommer på spissen, da kostnaden ved å ta beslag eller utlegg i gjenstander under en viss verdi vil være uforholdsmessig høy.

Konkursboet vil ikke ha interesse i å beslaglegge gjenstander som ikke kommer kreditorfellesskapet til gode. Bostyrer og namsfogd må likevel ta stilling til de rettsspørsmål dekl. §§ 2-3 flg. reiser. Ved sak om tvangsdekning vil denne måtte "heves" dersom fortsatt gjennomføring medfører kostnader som "overstiger det som vil komme inn ved dekningen", jf. tvfbl. § 5-10 (2) fjerde pkt. Av forarbeidene følger det at bestemmelsen skal forebygge "trakassering" av skyldneren i konkrete saker.¹

Tolkingen av reglene er likevel av betydning for å få til en likeartet praksis blant bobestyreres beslagsadgang ved personlig konkurs. Den 25. februar 1997 sendte Oslo skifterett (nå Oslo Byfogdembete) ut et rundskriv² med en generell uttalelse om at bobestyrere har et "svært forskjellig syn" på når det bør foretas beslag i inntekter som tilfaller konkursdebitor under bobehandlingen. På denne bakgrunn innhentet skifteretten opplysninger fra namsmannen i Oslo om hvilke normer som benyttes ved gjeldsordningssaker, jf. lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner (gol.) § 4-3 og dekl. § 2-7 (1). Skifteretten uttaler videre i rundskrivet at det har vært "store sprik" ved vurderingen av hva som skal anses som nødvendig til livsopphold.

¹ Ot.prp. nr. 65 (1990-1991), s. 129.

² Oslo skifterett, rundskriv 25.februar 1997, avsn. 2.

Avhandlingen søker primært å klarlegge rettsstilstanden på området de lege lata, hvor det sentrale tema er interesseavveiningen mellom konkursdebitor og kreditorfellesskapet.

1.2 Avgrensning

For det første avgrenses det mot private beslagsforbud som nedlegges av den som overdrar et formuesgode, jf. dekl. §§ 3-1 flg. Slike fastsatte beslagsforbud faller utenfor problemstillingen.

For det andre avgrenses det mot frivillig og tvungen gjeldsordning. Gjeldsordning er en ordning med sikte på at privatpersoner med alvorlige gjeldsproblemer skal få kontroll over økonomien sin, jf. gol. § 1-1. Dette skiller seg fra konkurs ved at debitor forutsetningsvis vil være gjeldfri etter gjeldsordningsperiodens slutt, jf. gol. §§ 7-2 og 7-7. Gjeldsordning har også en antatt varighet som går ut over varigheten av konkursbehandling. Konkursboet må gjennomføre en effektiv bobehandling i tråd med lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs (kkl.) §§ 122 eller 135. En konkursdebitor vil derimot fremdeles hefte for restgjelden som ikke dekkes av den utbetalte dividende, se dekl. § 6-6. Gol. §§ 4-3 til 4-5 har flere likhetstrekk med tilsvarende bestemmelser i dekl. kap. 2. Det er relativt sparsomt med nyere rettspraksis knyttet til beslagsfrihet ved konkurs. På denne bakgrunn kan det bli aktuelt å trekke sammenlikninger hvor reglene har direkte betydning for forståelsen av dekningslovens bestemmelser. Gjeldsordningsloven ble endret i 2003, og har fått en mer selvstendig utforming.³ Det er gjort små, men viktige revisjoner i gol. §§ 4-3 til 4-5. I gol. § 4-3 ble husstandsbegrepet erstattet med "personer denne har lovbestemt forsørgelsesplikt for, eller lever i ekteskapslignende forhold med". I teorien er det hevdet at gol. § 4-5 ble omredigert "uten at det innebar noen realitetsendring, med unntak av verdigrensen i bokstav c som ble hevet til folketrygdens grunnbeløp".⁴ En viktig fornyelse er også den utvidede adgang næringsdrivende har fått til å beholde firmabil uten hensyn til beløpsgrensen, forutsatt at kreditorene ikke motsetter seg dette, se gol. § 4-5 (1) c annet pkt.⁵ Utgangspunktet er at de nevnte bestemmelser holdes utenfor. De kan imidlertid gi en viss veiledning ved tilsvarende spørsmål i konkurs.

³ Andenæs, s. 95.

⁴ Moe, note 169. Se nærmere om dette i avhandlingens pkt. 3.1 tredje og fjerde avsn.

⁵ Ot.prp. nr. 99 (2001-2002), s. 100.

For det tredje er det nødvendig å avgrense mot offentlig skifte av insolvent dødsbo, jf. dekl. § 2-1 (1). Når konkursdebitor er død, bortfaller problemstillingen. Hensynet til kreditorene vil da i utgangspunktet være enerådende. Loddeiere blir kun ansvarlig for boets og avdødes forpliktelser "innenfor rammen av de mottatte midler", jf. lov 21. februar 1930 om skifte (sl.) § 80 (1) annet pkt. For gjenlevende ektefelle reiser det seg særlige spørsmål om hvilke verdier vedkommende har rett til å få utlagt på sin lodd, jf. sl. § 63 (1) og (2). Dette gjelder spesielt spørsmålet om ektefellens felles bolig mv. Selv om konkursdebitors familie er en viktig faktor i vurderingen av bl.a. dekl. § 2-10, velger jeg å avgrense mot offentlig skifte av insolvent dødsbo. Avhandlingen har hovedfokus på konkursdebitors økonomiske stilling, og det faller utenfor oppgavens rammer å drøfte gjenlevende ektefelle og arvingenes økonomi.

For det fjerde avgrenses det mot namsutlegg, dvs. enkeltforfølgning. Det er i utgangspunktet kun situasjonen som oppstår ved fellesforfølgning (konkurs) som skal behandles. Utlegg begrenser seg til de utlagte formuesgoder, i motsetning til bobehandling som innebærer et generalbeslag som ledd i fellesforfølgning.⁶ Dekl. § 2-7 vil imidlertid være relevant ved fremstillingen av reglene om skyldnerens lønnsinntekter m.m. under konkurs, jf. dekl. § 2-11.

Til slutt avgrenses det mot beslagsretten i selskapsforhold. Avhandlingen skal kun omfatte personlig konkurs. Følgelig må det avgrenses mot aksjeselskap og allmennaksjeselskap hvor ingen av deltakerne har personlig ansvar for selskapets forpliktelser, jf. lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (asl.) § 1-1 (2) og lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (asal.) § 1-1 (2) nr.1. I teorien er det uansett uttalt at formålet med og utformingen av de enkelte beslagsforbud ikke kommer til anvendelse dersom skyldneren er et aksjeselskap e.l.⁷ Enkeltpersonforetak, ansvarlig selskap og selskap med delt ansvar vil være dekket av avhandlingens problemstilling, da deltakerne i virksomheten i utgangspunktet hefter ubegrenset og personlig for all gjeld, jf. lov 21.juni 1985 nr. 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper (sel.) § 1-2 (1) b.

⁶ Andenæs, s. 89.

⁷ Ibid, s. 96.

1.3 Enkelte presiseringer

Konkurs forutsetter at debitor er insolvent, jf. kkl. § 60. For å være insolvent må debitor både være illikvid og insuffisient. Dette er kumulative vilkår. Med illikviditet menes at debitor ikke kan oppfylle sine økonomiske forpliktelser etter hvert som de forfaller, jf. kkl. § 61 første pkt. Med insuffisiens menes at gjelden overstiger debtors samlede verdier av eiendeler og inntekter, jf. kkl. § 61 annet pkt. Tilstanden må være varig og ikke forbigående.

Aktiva må lokaliseres, gjennomgås og registreres umiddelbart. Konkursdebitor mister rådigheten etter kkl. § 100 (1), men er fortsatt legitimert, se kkl. § 100 (2). Alle verdier registreres og verdsettes før de omgjøres til penger, og fordeles forholdsmessig på kreditorene (dividende), se kkl. § 80 (1). Eiendelene realiseres til salgsverdi.⁸ Formuesgoder som ikke tilhører konkursdebitor eller som er beslagsfrie skal ikke registreres. Følgelig er den første registreringen kun en midlertidig oversikt, og har ingen endelig rettsvirkning.⁹

Med "beslagsfrihet" menes en begrensning av fordringshavernes rett til å ta utlegg i debtors eiendeler eller søke dekning i disse ved tvangsfullbyrdelse og konkurs.¹⁰ Visse eiendeler er forbudt å beslaglegge for at konkursdebitor skal beholde en tilfredsstillende levestandard. Dette gjelder uavhengig av hvor mye gjeld han har pådratt seg.

Videre er det nødvendig å si litt om begrepet "levestandard" da det angår avhandlingens hovedproblemstilling. Levestandard er definert som "et samlet uttrykk for alt som har betydning for en persons velferd".¹¹ Det skal først og fremst tas hensyn til tilgangen på økonomiske goder. Videre kan levestandard oppfattes som "graden av behovstilfredsstillelse".¹² Ettersom menneskers behov varierer avhengig av bosted og andre forhold, vil samme tilgang på goder kunne representere ulike levestandarder. Det er tilnærmet umulig å oppstille et nøyaktig mål for levestandard i verden. Størrelsen på befolkningsgruppen avgjør hvor enkelt det er å finne et mer eller mindre presist mål. I avhandlingen er det Norges befolkning som inngår i vurderingen. På bakgrunn av landets

⁸ NOU 1972:20, s. 148.

⁹ Nazarian, s. 67.

¹⁰ Gisle, s. 39.

¹¹ Stoltz, Store norske leksikon, første avsn.

¹² Ibid.

BNP, befolkningens gjennomsnittsinntekt, arbeidsledighet og en rekke andre forhold er det mulig å anslå et tilnærmet mål for dagens levestandard.

1.4 Rettskildebildet

Tradisjonelle rettskildebetraktninger legges til grunn for avhandlingen. Konkurslovutvalget fremmet i NOU 1972:20 forslag til endringer i akkord- og konkurslovgivningen. NOU'en bygget videre på lov 13. august 1915 nr. 7 om tvangsfullbyrdelse (tvfbl.) §§ 70-76. Dette førte i første rekke til lov 13. juni 1975 nr. 37 om fordringshavernes dekningsrett (dekl.), som la grunnlaget for reglene om beslagsfrihet. Forarbeidene til denne er Ot.prp. nr. 27 (1974-75), og vil gi vesentlige bidrag til fremstillingen av reglene.

Dekningsloven av 1984 videreførte reglene om beslagsfrihet i kap.2. Loven regulerer de materiellrettslige sider ved kreditorbeslag. Den danner utgangspunktet for avhandlingen og er sentral for å drøfte hovedproblemstillingen. De relevante bestemmelser som vil bli behandlet er dekl. §§ 2-2, 2-3, 2-5 (1), 2-10 sammenholdt med 2-1 (5) og 2-11 sammenholdt med 2-7. Øvrige bestemmelser i kap. 2 faller utenfor, da disse ikke gjelder ved konkurs, jf. § 2-1 (1) og (2).

NOU 1972:20 Gjeldsforhandling og konkurs er en omfattende utredning som er relevant ved gjennomgangen av bestemmelsene i dekl. kap.2 og kkl. § 106. Ot.prp.nr. 50 1980-81 slutter seg til Konkurslovutvalget på de fleste punkter. Øvrige forarbeider gir få bidrag til lovtolkningen.¹³

Konkursloven regulerer primært de prosessuelle spørsmål ved gjeldsforhandling og konkurs. Loven er derfor ikke like relevant for problemstillingen. Kkl. § 106 om underholdsbidrag er imidlertid av betydning, og vil bli omtalt nærmere der dette anses hensiktsmessig.

Videre kan det bli aktuelt å trekke inn gol. §§ 4-3 til 4-5 ved spørsmålet om hva som trengs til nødvendig underhold, da bestemmelsene har likhetstrekk med dekl. §§ 2-3, 2-7 og 2-11.

¹³ Andenæs, s. 4. Gjelder Ot.prp. nr. 39 (1982-1983), Innst. O. nr. 56 (1983-1984), Forh. O. (1983-1984), s. 550-626 og Forh. L (1983-1984), s. 62-63.

Forarbeidene og praksis hos namsmannen er relevant.¹⁴ Rettskildene som knytter seg til gjeldsordningsloven vil imidlertid ikke kunne tillegges like stor vekt som dekl. da det gjør seg gjeldende ulike hensyn alt etter om det er en gjeldsordningssak eller en konkurssak.¹⁵

Til de enkelte bestemmelser i dekl. kap. 2 er det registrert en del kjennelser avsagt av Høyesteretts ankeutvalg. Disse vil bli analysert og tillagt stor vekt ved fremstillingen av de enkelte reglene. Det bemerkes at utvalgets kompetanse er begrenset til å prøve lagmannsrettens saksbehandling og generelle lovtolkning, jf. lov 17. juni 2006 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvl.) §§ 30-5 og 30-6 bokstav b og c. Bevisbedømmelsen og den konkrete rettsanvendelsen (subsumsjonen) kan ikke overprøves. Dette vil imidlertid ikke svekke kjennelsenes rettskildemessige vekt i nevneverdig grad fordi avhandlingen vil fokusere på de generelle rettssetninger som kan trekkes ut av rettspraksis, den såkalte anførte ratio decidendi.

Videre er det funnet noen relevante kjennelser fra lagmannsrettene som vil bli gjennomgått i det omfang der dette er nødvendig som et supplement til kjennelsene. Hvor stor vekt de har vil avhenge av antall kjennelser som trekker i samme retning, om uttalelsene er generelle mv. De vil ikke kunne tillegges like stor vekt som kjennelser fra ankeutvalget.

Dekningsloven og konkursloven er blitt endret flere ganger etter vedtagelsen. Følgelig vil også forarbeider til endringslovene komme inn som viktige rettskildedefaktorer. Særlig relevant er NOU 1993:16, "Etterkontroll av konkurslovgivningen mv" og Ot.prp.nr. 26 (1998-99), "Om lov om endringer i konkurs- og pantelovgivningen".

Oslo byfogdembete (tidl. Oslo skifterett) er en av to førsteinstansdomstoler i Oslo. Det er en særdomstol som behandler saker om midlertidig sikring, konkurs, gjeldsordning, felleseie- og dødsboskifter og tvangssaker.¹⁶ Kompetansen har hjemmel i forskrift om domssogns- og lagdømmeinndeling¹⁷, som sier at den behandler saker etter dekl. §§ 2-9 annet punktum, § 2-

¹⁴ Gjelder særlig Ot.prp. nr. 81 (1991-92) og Innst. O. nr. 90 (1991-92) samt forarbeidene til endringsloven, se Ot.prp. nr. 99 (2001-2002) og Ot.prp. nr. 23 (2003-2004).

¹⁵ Se nærmere om dette ved behandlingen av dekl. §§ 2-7 og 2-10. Se også pkt. 1.2 og 2.3.1.4 siste avsn.

¹⁶ Oslo byfogdembete (01.11.2011).

¹⁷ FOR 2005-12-16 nr 1494: nr 19.

10 – § 2-14, § 7-5 (3) og (4) og § 9-2 (2) nr. 2. Oslo byfogdembete avgir rådgivende uttalelser til advokater som har bobestyreropdrag i konkursboer. Av særlig relevans for problemstillingen er uttalelser som angår beslag i konkursdebitors lønn m.m., jf. dekl. § 2-11.

Videre vil uttalelser fra Konkursrådet være relevante.¹⁸ De gjennomfører ulike undersøkelser på regions- og landsbasis, som vil kunne gi vesentlige bidrag til problemstillingen. Rådets formål er å fremme en "harmonisering av praksis i de forskjellige landsdeler". Rådet kan avgi uttalelser om "prinsipielle spørsmål som vedrører bobehandlingen".¹⁹ Det er svært vanlig at bobestyrere retter seg etter disse. Selv om konkursrådet kun har en "rådgivende og veiledende funksjon"²⁰, vil uttalelsene måtte tillegges relativt stor vekt. Ved motstrid vil imidlertid uttalelser fra Oslo byfogdembete normalt tillegges større vekt av bostyrere enn uttalelser fra Konkursrådet.

Reelle hensyn vil også komme inn som en aktuell rettskildefaktor. Behovet for friere rimelighetsvurderinger vil imidlertid først oppstå ved mer tvilsomme grensespørsmål. De vil kunne trekkes inn både som en del av drøftelsen de lege lata, og som en del av de lege ferenda-betraktningene. Flere av reglene som skal gjennomgås i avhandlingen er svært skjønnsmessige. Dette gjør reelle hensyn til en relativt viktig rettskildefaktor.

Mange av uttalelsene i forarbeidene og rettspraksis er generelle, dvs. at de antas å ha relevans også i dag. Rettskildebildet fremstår imidlertid som lite modernisert til tross for de totale samfunnsendringer som har funnet sted. De viktigste forarbeidene er fra 70-tallet, og den foreliggende praksis er svært gammel og lite tilpasset dagens økonomiske situasjon og levestandard. Disse forholdene gjør det vanskeligere å trekke linjer til rettstilstanden de lege lata, og dagens oppfatning de lege ferenda. Det forsterker betydningen av reelle hensyn, rådgivende uttalelser fra Oslo byfogdembete og Konkursrådet som relevante rettskildefaktorer.

¹⁸ Konkursrådet (03.01.2013).

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

1.5 Den videre fremstilling

Avhandlingens første del består av en gjennomgang av nevnte bestemmelser i dekl. kap.2. Først vil jeg foreta en kort redegjørelse for hovedregelen om beslagsretten. Videre vil det bli redegjort for de ulike hensynene som ligger til grunn for dekl. kap. 2. Deretter blir de relevante bestemmelser om beslagsfrihet behandlet inngående.

Avhandlingens andre del vil inneholde en vurdering av rettstilstanden de lege ferenda, dvs. spørsmål om hvorvidt dagens regler om beslagsfrihet bør revideres. Det blir bl.a. nødvendig å trekke sammenlikninger til gol. Videre vil det bli foretatt en vurdering av Oslo skifteretts rådgivende uttalelser fra februar 1997, og om det er behov for nye retningslinjer.

2. FREMSTILLING AV REGLENE I DEKNL. KAP. 2

2.1 Hovedregelen om beslagsretten

Hovedregelen er at fordringshaverne har rett til dekning i "ethvert formuesgode" som "tilhører skyldneren" på "beslagstiden", jf. dekl. § 2-2. Formuesgodet må kunne "selges, utleies eller på annen måte omgjøres i penger". Bestemmelsen gir uttrykk for et grunnprinsipp når det gjelder kreditorbeslag.²¹

Det er bare det som tilhører "skyldneren" som kan beslaglegges. I utgangspunktet kan det ikke tas beslag i formuesgoder som tilhører debtors familie eller tredjemenn. Følgelig må det trekkes en grense både i forhold til debtors hjemmelmenn og suksessorer.

Hovedregelen er at det er eierforholdene på "beslagstiden" som gjelder. Ved konkurs er dette tidspunktet for boåpningen, dvs. det tidspunkt da kjennelse om åpning av konkurs ble "avsagt", jf. dekl. § 1-4 (3). Videre er det de reelle eierforholdene som er avgjørende. Proforma eierskap gir ikke beslagsrett i formuesgodet. For at debtors suksessorer skal være beskyttet mot beslag, er gyldig erverv ikke tilstrekkelig. I tillegg kreves det rettsvern for ervervet, dvs. at ervervet må tinglyses eller markeres med andre rettsvernsakter, normalt overlevering ved løsøre.²²

²¹ NOU 1972:20, s. 255.

²² Andenæs, s. 244.

2.2 Grunnleggende hensyn

Hensynet til kreditorene er først og fremst ivaretatt gjennom dekl. § 2-2. Utgangspunktet i norsk rett er at avtaler skal holdes og lovbestemte plikter oppfylles, f.eks. betaling av skatter og avgifter. Konkurs oppstår fordi debitor ikke klarer å oppfylle sine forpliktelser til rett tid. Hensikten med konkurs er i første omgang å tilgodese kreditorfellesskapet gjennom likebehandling, for at deres økonomiske tap minimeres. Hensynet til kreditorene står følgelig sentralt. Rettferds- og rimelighetsbetraktninger tilsier da at konkursdebitor må frafalle de verdier han ikke trenger til livsopphold.

Øvrige bestemmelser i dekl. kap. 2 (§§ 2-3 flg.) er unntaksbestemmelser fra beslagsretten. Reglene om beslagsfrihet tar først og fremst hensyn til konkursdebitor og hans husstand. Bestemmelsene er sosialt begrunnet, og blitt til på bakgrunn av en avveining mellom konkursdebitors og kreditorenes interesser. På den ene siden vil en for omfattende beslagsfrihet kunne svekke debitors alminnelige betalingsevne under konkurs, og i tillegg virke allment støtende. På den andre siden kan en for omfattende beslagsadgang være sterkt urimelig for konkursdebitor og hans øvrige familie som han forsørger.

Deknl. §§ 2-3 flg. skal sikre at konkursdebitor og hans husstand får beholde en "forsvarlig minimums levestandard".²³ Bestemmelsene er egnet til å overholde våre internasjonale forpliktelser etter konvensjonene som er inkorporert i norsk rett gjennom lov 21. mai nr. 30. 1999 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (mnskrl.) § 2. Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) art. 8 (1) lovfester retten til respekt for "privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse", sml. dekl. § 2-10.

Videre er det viktig å nevne den internasjonale konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) art. 1 nr 2 annet pkt om at ingen må bli berøvet sitt eget "eksistensgrunnlag". I tillegg er reglene egnet til å overholde konvensjonens art. 9 om retten for enhver til "sosial trygghet", art 10 (1) om vern og bistand til familien, og ikke minst art. 11 om retten for enhver til en "tilfredsstillende levestandard" for seg selv og sin familie, herunder "tilfredsstillende mat, klær og bolig, samt til stadig bedring av sine leveforhold".

²³ Wiker, note 38.

Hensynet til å føre virksomheten videre og sikre arbeidsplasser gjør seg i størst grad gjeldende ved gjeldsforhandling, hvor det normalt tas sikte på at virksomheten skal drives videre. Under konkurs derimot vil virksomhet i selskapsform ofte bli avvirket.²⁴ I de tilfelle som omhandles i denne avhandlingen kan imidlertid hensynet komme inn også ved konkurs, f.eks. der det er viktig at et enkeltpersonsforetak eller ansvarlig selskap kan drives videre dersom det er vanskelig for konkursdebitor å få annet arbeid. Dette er også viktig for å ivareta kreditorfellesskapets interesser. I tillegg kommer samfunnsmessige hensyn inn, da videre drift av virksomheten kan bidra til verdiskapning og sysselsetting slik at ikke krav på dagpenger eller sosialstønad utløses.

Et annet hensyn som har vært nevnt i teorien er at konkursdebitor bør slippe å måtte søke offentlig støtte fordi kreditorene har beslaglagt for mange eiendeler.²⁵ Dette er en dårlig ressursutnyttelse som medfører flere ulemper for debitor og økte kostnader for samfunnet.

En gjennomgang av de ovennevnte hensyn viser at lovgiver har forsøkt å ta hensyn til både debtors, kreditorenes og samfunnets interesser.²⁶ Dette bekreftes også av forarbeidene, som sier at utformingen av reglene hviler på "vanskelige avveininger, hvor både hensynet til den enkelte fordringshavers interesse i dekning, ønskeligheten av å opprettholde en tilfredsstillende betalingsmoral, skyldnerens og hans nærstående behov og samfunnsmessige hensyn av sosial art må komme inn".²⁷

Spesielle hensyn tilknyttet de enkelte regler om beslagsfrihet vil bli omtalt fortløpende i avhandlingen.

²⁴ Huser, s. 36.

²⁵ Andenæs, s. 95.

²⁶ Huser, s. 35.

²⁷ Ot.prp. nr. 27 (1974-1975), s. 10.

2.3 Unntak: Reglene om beslagsfrihet ved konkurs

2.3.1 Beslagsfrihet for personlige eiendeler

2.3.1.1 Klær og andre ting til personlig bruk

Deknl. § 2-3 (1) bokstav a gir beslagsfrihet for "klær og andre ting til personlig bruk". Det er ikke tvilsomt at konkursdebitor har krav på å beholde egne klær. "Andre ting til personlig bruk" er gjenstander som kan likestilles med klær, f.eks. sko.²⁸ Ordlyden er svært vid, og en rekke andre personlige ting kan etter omstendighetene være omfattet. Spørsmålet er hva som er å anse som "personlig". Teorien nevner gifting som et eksempel.²⁹ Andre ting av mindre verdi vil f.eks. kunne være produkter innen personlig pleie, herunder barbermaskin, elektrisk tannbørste mv. Spørsmål om beslag i slike personlige gjenstander vil imidlertid sjelden bli satt på spissen, da realisasjonsverdien ofte er for lav. Mange ting til personlig bruk er vanskelig å selge eller omgjøre i penger, jf. dekl. § 2-2. Høye transport- og realisasjonskostnader vil også medvirke til at beslag unnlates.

En rekke gjenstander omfattes på den annen side ikke av beslagsfriheten. Det kan f.eks. tas beslag i musikkinstrumenter, fotoapparat, videokamera o.l.³⁰ Dette er normalt luksusgjenstander som konkursdebitor ikke har til personlig bruk. Han har i utgangspunktet ingen personlig tilknytning til gjenstandene. Konkursdebitors bil kan i utgangspunktet heller ikke unntas fra beslag. Av forarbeidene til gol. § 4-5 følger imidlertid at bil bør kunne beholdes dersom konsekvensen av avhendelsen vil være at barna må slutte eller skifte barnehage. Det må foretas en "samlet vurdering" som bør bygge på "opplysninger om reisevei til barnehage, barnas alder og situasjon, om foreldrene har arbeid o.l.". Dersom skyldneren får beholde bilen, stilles det krav om en "nøktern standard". Det må utøves et "konkret skjønn", med vekt på "bilens omsetningsverdi og alder".

For det andre gjelder unntaksretten for "innbo, utstyr og lignende løsøre" som skyldneren "trenger i sitt hjem". Hva konkursdebitor "trenger" skal i utgangspunktet vurderes objektivt i lys av dagens samfunnsforhold. I særlige tilfeller må imidlertid spørsmålet bero på en subjektiv vurdering. På bakgrunn av eldre rettspraksis er det antatt i teorien at vilkåret ikke

²⁸ Wiker, note 38.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

kan tolkes strengt.³¹ Det må f.eks. kunne tas hensyn til debitors øvrige familie, herunder små barn, jf. RG 1956-206, Frostating. Lagmannsretten antok at en vaskemaskin verdsatt til kr. 1400,- måtte anses nødvendig for debitor og hans husstand.

Det følger av forarbeidene at vurderingen må skje på bakgrunn av "samfunnsforholdene til enhver tid".³² Mye har skjedd de siste 40 årene. Dagens levestandard er høyere enn på 1970-tallet. Den teknologiske utviklingen har vært stor, herunder har prisene falt betydelig og utskiftingstakten økt markant. På 80- og 90-tallet kunne mobiltelefoner selges med fortjeneste. I dag er dette nærmest utenkelig, også når det tas i betraktning at bobestyrer vil ha interesse i å kommunisere løpende med konkursdebitor på telefon. Unntaksretten gjelder gjenstander som skyldneren trenger for sin "vanlige livsførsel".³³ Beslag i slike gjenstander vil kunne ramme konkursdebitor meget hardt. I tillegg er brukte innbøygjenstander ofte dårlige realisasjonsobjekter, og bobestyrer risikerer at kostnadene ved å ta beslag overstiger gevinsten ved realisasjon. Det dreier seg om kostnader for oppbevaring, salgsannonser, og ikke minst tidsbruken for bobestyrer. Bruksverdien for konkursdebitor vil i slike tilfeller ofte være størst. Lovgiver har derfor gitt uttrykk for at det bør være en forholdsvis omfattende unntaksrett.³⁴

Spørsmål om beslag av nødvendighetsgoder må vurderes ut fra "familiens antatte behov".³⁵ Som eksempel nevner forarbeidene til dekl. den spesielle situasjon som kan foreligge for familier med små barn, hvorvidt det foreligger alternative muligheter for vask, oppbevaring av mat osv.³⁶ Kjennelsen fra Frostating bekrefter det som er sagt i forarbeidene.

Lagmannsretten uttalte at en vaskemaskin er et "forholdsvis kostbart hjelpemiddel" i en husholdning, men at disse maskinene har hatt en "rivende utvikling og er i stadig stigende utstrekning tatt i bruk i private husholdninger".³⁷ I tillegg illustrerer RG 1958 s. 330 at det er tatt særlig hensyn til familiens behov. Romsdal namsrett la avgjørende vekt på at debitor hadde fem mindreårige barn som moren stelte for, når den konkluderte med at vaskemaskinen var en "nødvendighetsartikkel" for familien.

³¹ Wiker, note 38.

³² Ot.prp. nr. 27 (1974-1975), s. 14.

³³ Ibid, s. 13.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

³⁷ RG 1956-206, Frostating, s. 207.

Det bemerkes at forarbeidene er fra 1974, og den foreliggende rettspraksis om temaet fra 1950-tallet. På denne tiden ble slike gjenstander i hjemmet fortsatt sett på som luksus. I dag er det vanlig å ha hvitevarer i de fleste hjem, og ansett som en nødvendighet for å opprettholde en "normal" livskvalitet. Det er liten tvil om at vaskemaskiner kan holdes utenfor beslag i dag. For den konkrete vurderingen har disse rettskildene derfor begrenset vekt. Det er imidlertid de generelle uttalelsene som er interessante og som er relevant for spørsmålet de lege lata. Både forarbeidene og rettspraksis gir uttrykk for at spørsmålet om beslagsfrihet må avgjøres ut fra samfunnsforholdene slik de er til enhver tid.

Etter dagens samfunnsforhold taler reelle hensyn for at beslag vil være mest aktuelt hvor konkursdebitor har flere eksemplarer av samme gjenstand, og hvor disse er så kostbare at de er verdt å realisere for boet.³⁸ Følgelig må både vanlige møbler, senger og sengeklær, symaskin, støvsuger, vaskemaskin, kjøleskap, fryseboks og komfyr i utgangspunktet anses unntatt fra beslag. Det samme gjelder radio, TV og datamaskin som ikke har noen nevneverdig verdi. Av innbo og løsøre som i større utstrekning må kunne beslaglegges kan nevnes piano, vinskap, sølvtøy, kunstgjenstander, antikviteter mv.

Mange av gjenstandene kan det være nødvendig å få taksert for å vurdere om boet vil ha noen økonomisk interesse i å foreta beslag. Det er ingen grunn til at boet skal beslaglegge verdier bare for å straffe konkursdebitor. Formålet med beslag er først og fremst å tilgodese kreditorfellesskapet økonomisk. Gjenstander uten økonomisk verdi vil uansett være unntatt etter dekl. § 2-2.

Både forarbeider, rettspraksis og reelle hensyn trekker i retning av en mer omfattende beslagsfrihet til fordel for konkursdebitor. Det vil imidlertid ofte kunne oppstå vanskelige grensetilfeller ved spørsmålet om hva som er unntatt fra beslag etter § 2-3 (1) bokstav a. Verdien av tingene må ikke være større enn at det etter forholdene er "rimelig å unnta dem". Ordlyden er skjønnsmessig, og medfører at verdigrensen blir vanskelig å fastsette. Spørsmålet er omstridt og ikke klarlagt i praksis og teori.³⁹ Det vil måtte bero på en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Forarbeidene nevner som eksempel at alminnelige klær som regel vil

³⁸ Wiker, note 38.

³⁹ Bunæs m.fl., s. 161.

være beslagsfritt, selv om konkursdebitors garderobe omfatter "mer enn nødvendig gangtøy". En kostbar pelskåpe derimot må kunne beslaglegges.⁴⁰ Andre eksempler kan være verdifulle TV'er eller stereoanlegg. Hva som er verdt å ta beslag i beror på skjønn. I dagens forbrukersamfunn vil mange elektronikkvarer ha svært liten realisasjonsverdi selv kort tid etter kjøpsdato. Hvor verdigrensen går kan f.eks. vurderes på bakgrunn av en nytte-kostnadsanalyse. En TV eller et stereoanlegg til 20 000 kr vil kunne være verdt å ta beslag i. Dersom verdien bare er 5 000 kr, vil det være mer usikkert om dette vil lønne seg for boet. Det vil være tilnærmet umulig å fastslå en eksakt beløpsgrense, da det vil variere avhengig av arten av løsøret. Visse gjenstander er også enklere å realisere enn andre.

Det er svært sparsomt med rettspraksis i tilknytning til dekl. § 2-3 (1) a. Årsaken kan være at bobestyrerne sjelden velger å benytte seg av beslagsretten av gjenstander i konkursdebitors hjem. Dette sier noe om den utviklingen som har skjedd i samfunnet. Grensetilfellene kommer sjelden på spissen fordi det koster for mye å ta beslag i gjenstander som egentlig skulle vært fratatt konkursdebitor. Bakgrunnen for dette er antakelig at prisen på tjenester har steget, mens prisen på varer har gått ned. I tillegg skal det normalt mye til for at en eventuell tvist om beslagsfrihet for en gjenstand av mindre verdi kommer opp for domstolene.

2.3.1.2 Redskaper, transportmidler og lignende hjelpemidler til yrke eller utdanning

Kreditorene har ikke rett til dekning i "redskaper, transportmidler og lignende hjelpemidler" som debitor eller noen i husstanden "trenger" for "sitt yrke eller sin utdanning", jf. dekl. § 2-3 (1) bokstav b.

Bestemmelsen omfatter f.eks. håndverkerens verktøy, gårdbrukerens traktor, fotografens kamera og studentens lærebøker.⁴¹ Formålet er å hindre at konkursdebitor ikke har noe å livnære seg av. Dette ivaretar hensynet til alle parter.⁴² Den gjelden som ikke dekkes av boet blir ikke slettet. Det er derfor ønskelig at konkursdebitor har en potensiell inntekt i fremtiden til å kunne nedbetale restgjelden.

⁴⁰ Wiker, note 38.

⁴¹ Ibid.

⁴² Se nærmere om grunnleggende hensyn i pkt. 2.2.

Det er ikke alltid ønskelig at konkursdebitor forsøker å drive næringsvirksomheten videre på egen hånd. Bobestyrer avgjør om virksomheten bør fortsette for boets regning, jf. kkl. § 119 (1). Konkurslovutvalget ga derfor uttrykk for at dekl. § 2-3 (1) b ikke må komme i veien for dette.⁴³ Varer eller materialer beregnet på salg eller bearbeidelse må følgelig kunne beslaglegges, jf. bestemmelsens annet pkt. Beslagsfriheten begrenses til redskaper mv. som er nødvendige for "den personlige arbeidsinnsats".⁴⁴

Hva som er "nødvendig" beror på en konkret vurdering avhengig av hva slags yrke eller utdanning konkursdebitor har. En privatbil vil i utgangspunktet ikke være beslagsfri dersom den kun brukes som transportmiddel til jobb. Unntak bør f.eks. oppstilles dersom "reiseavstanden til arbeidet er så lang eller offentlig kommunikasjon så dårlig at skyldneren uten bil må gå over til ukependling og derned til dobbelt husholdning".⁴⁵ Av rettspraksis følger det at bil kan unntas fra beslag dersom den er "helt nødvendig" for å komme seg til og fra arbeid, jf. Rt-1994-453 (HRKj). Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte at ordlyden "trenger for sitt yrke" er uklar. Med grunnlag i reelle hensyn, forarbeider til den tidligere dekl. av 1975 og en sammenlikning med forarbeidene til gol. § 4-5, ble det foretatt en utvidende tolking av ordlyden. Avgjørelsen tyder på at vurderingen er streng. Det skal mye til for at en privatbil kan unntas fra beslag.

Lovgiver har gitt uttrykk for at det må være en forutsetning for å anvende unntaksretten at yrket fortsatt skal utøves.⁴⁶ Yrkesutøvelsen eller utdanningen må være "reell", jf. Rt-1993-873 (HRKJ).⁴⁷ I den nevnte kjennelsen kunne utlegg tas i bilen til en 83 år gammel mann, da han ikke lenger hadde noe yrke som bilen trengtes for.

Dersom det tas beslag i hjelpemidler som er helt nødvendige for at konkursdebitor skal fortsette innen sitt yrke eller utdanning, må også øvrige hjelpemidler beslaglegges (selv om disse i utgangspunktet var beslagsfrie). En rørlegger som driver enkeltpersonsforetak er f.eks. avhengig av bil for å utføre et tilfredsstillende arbeid. Dersom firmabilen er verdt over 2/3 G,

⁴³ NOU 1972:20, s. 256.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ot.prp. nr. 81 (1991-1992), s. 60.

⁴⁶ Ot.prp. nr. 27 (1974-1975), s. 16.

⁴⁷ Andenæs, s. 98.

vil også rørleggerens redskaper og hjelpemidler i utgangspunktet kunne beslaglegges. Yrkesbiler har ofte innredning og utstyr tilpasset virksomheten som har betydelig gjenanskaffelsesverdi.

Deknl. § 2-3 (1) bokstav b har, i motsetning til bokstav a, en konkret verdibegrensning. Det er kun beslagsfrihet for en samlet verdi som svarer til 2/3 G. Gjenstander etter øvrige unntakshjemler har ikke denne begrensningen.⁴⁸ Grunnbeløpet reguleres årlig med virkning fra 1. mai "i samsvar med lønnsveksten", jf. lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd (ftrl.) § 1-4 (2).⁴⁹ Utgangspunktet er at verdikravet er absolutt, jf. Rt-1993-1421 (HRKj) som gjaldt gol. § 4-5 c. En rekke transportmidler vil dermed bli beslaglagt fordi verdien overstiger grensen. Dersom konkursdebitor har flere eiendeler som ønskes unntatt fra beslag, og disse samlet overstiger verdigrensen, må han velge hvilke eiendeler som skal beholdes.⁵⁰ Etter dagens samfunnsforhold kan det argumenteres for at verdigrensen burde være høyere.⁵¹

Loven sier ingenting om hvordan verdien skal fastsettes. Ved utlegg kan det være uklart om det er omsetningsverdien ved frivillig eller tvungent salg som skal legges til grunn.⁵² Ved konkurs vil det i utgangspunktet være bobestyreren som verdsetter skyldnerens eiendeler, jf. kkl. § 80 (1). Når bobestyreren selger konkursdebitors bil på det åpne markedet, må markedsverdien legges til grunn. Videre bør bilen sammenlignes med tilsvarende biler på markedet i samsvar med offentlige listepriiser. Dette er vesentlig for å få en så nøyaktig verdivurdering som mulig. Dersom verdsettingen krever særskilt sakkyndighet, kan bobestyrer tilkalle en sakkyndig bomedhjelper, jf. kkl. § 80 (5).

2.3.1.3 Ting med særlig personlig verdi

Beslagsfrihet gis for ting som har "særlig personlig verdi" for skyldneren eller husstanden, jf. dekl. § 2-3 (1) bokstav c. Bestemmelsen gjelder ting som ikke bare har økonomisk verdi, men også affeksjonsverdi.⁵³ Hensynet til konkursdebitors privatliv er her ivaretatt. I motsetning til bokstav a gir bestemmelsen beslagsfrihet også for gjenstander som

⁴⁸ Wiker, note 39.

⁴⁹ Grunnbeløpet er pr. 01.05.2012 kr. 82.122,-. 2/3 G er kr. 54.748,-

⁵⁰ Moe, note 174 og Rt-1993-1421.

⁵¹ Se mine betraktninger i avhandlingens pkt. 3.

⁵² Bunæs m.fl., s. 161.

⁵³ Wiker, note 40 og Andenæs, s. 99.

konkursdebitor egentlig ikke "trenger" for å opprettholde en minimum levestandard. Som eksempel nevnes familiepapirer, familiebilder, ærestegn og æresgaver.⁵⁴ Det er gjort unntak fra unntaksretten for så vidt gjelder gaver og premier som består i "alminnelige bruksgjenstander", til tross for at gjenstandene knytter seg til en begivenhet som subjektivt gir dem en særlig verdi, jf. Rt-1940-379. Dommen gjaldt skifte mellom ektefeller. Mannen kunne kreve unndratt idrettspremier som består i sølvpokaler med inskripsjon, men ikke premier som er alminnelige bruksgjenstander, som f.eks. sølvskjeer o.l. Dette indikerer at det er først gjennom inskripsjon at gjenstanden får en "særlig personlig verdi" som vises utad. Dommen er på den annen side svært gammel og gjaldt ikke konkurs. Ved skifte mellom ektefeller er det andre hensyn som gjør seg gjeldende. Det er imidlertid antatt i teorien at det tradisjonelle synspunktet må legges til grunn de lege lata.⁵⁵ Etter min mening er dette velbegrunnet. Pokaler og andre premier som ikke er markert med en inskripsjon e.l., vil ha en større økonomisk verdi også for andre. Det gjør den lettere omsettelig, og tilsier at den kan beslaglegges. Kravet til "særlig personlig verdi" er relativt strengt, og det er naturlig at ikke enhver hvilken som helst pokal eller gave kan være beslagsfri. Det må vises utad at gjenstanden har en nærmere og sterkere tilknytning til eieren.

Deknl. § 2-3 (1) bokstav c innehar også en verdibegrensning. Verdien må ikke være større enn at det ville være "åpenbart urimelig" om tingene ble tvangssolgt. Som i bestemmelsens bokstav a er også denne svært skjønnsmessig. En naturlig forståelse av ordlyden tilsier at det skal svært mye til å få beslagsfrihet. Etter forarbeidene medfører verdibegrensningen at unntaksretten kun får anvendelse hvor det er forholdsvis klart at tvangsrealisasjon av vedkommende gjenstand ville være en "uforholdsmessig reaksjon".⁵⁶ Følgelig beror spørsmålet om verdigrænse på en forholdsmessighetsvurdering. Beslagsfrihet vil først være aktuelt der gjenstandens økonomiske verdi ikke er proporsjonal med gjenstandens personlige verdi for konkursdebitor eller husstanden. Dette blir en skjønnsmessig og konkret vurdering. Dersom gjenstandens økonomiske verdi er høy må det antakelig stilles strengere krav til den personlige verdien for konkursdebitor. Dersom verdien er lav vil det være større grunn til å unnta den fra beslag, forutsatt at den har en viss personlig verdi. Den økonomiske verdien vil imidlertid kunne være lavere jo større personlig verdi den har for konkursdebitor og omvendt.

⁵⁴ Andenæs, s. 99.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ot.prp. nr. 27 (1974-1975), s. 17.

F.eks. vil en pokal med inskripsjon være av mindre interesse for andre, og dertil ha lavere omsetningsverdi, noe som tilsier beslagsfrihet. En pokal uten inskripsjon vil derimot antakelig være lettere omsettelig og ha desto mindre personlig verdi.

2.3.1.4 Sykdom eller uførhet

Sykdom eller uførhet er et generelt hensyn som skal tas i betraktning ved vurderingen av om det foreligger beslagsfrihet for personlige eiendeler etter første ledd, jf. dekl. § 2-3 (2). Det er tilstrekkelig at enten konkursdebitor eller en annen i husstanden lider av sykdom eller uførhet.

Ved vurderingen skal det tas "rimelig hensyn" både til hvilke eiendeler som kan unntas, om konkursdebitor og hans husstand "trenger" disse og ved spørsmålet om hvor verdigrensene skal trekkes.⁵⁷ Hva som er "rimelig hensyn" beror på en skjønnsmessig vurdering. Det er utelukkende sosiale hensyn bestemmelsen er ment å ivareta.

I rettspraksis er det lagt til grunn at dekl. § 2-3 (2) har selvstendig betydning på samme måte som første ledd bokstav a til c, jf. Rt-1994-1176 (HRKj). Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte at det ikke er noe absolutt vilkår for utleggsfrihet at bilen trengs for debtors eller husstandens yrke eller utdanning. Dette bekreftes av Rt-1998-1099 (HRKj), hvor kjæremålsutvalget bemerker at § 2-3 (2) første ledd bokstav b ikke gjelder ved sykdom eller uførhet.

Etter annet pkt. kan verdigrensen i bokstav b på 2/3 G fravikes i "særlige tilfeller". Ordlyden er streng, og tilsier et snevrere unntak enn i første pkt. Det må foreligge et spesielt tilfelle for å overskride verdigrensen. Konkursdebitor kan kreve en kostbar bil unntatt fra beslag kun av medisinske årsaker, f.eks. dersom han sitter i rullestol eller må ha automatgir fordi han mangler en arm. Det må antakelig foreligge et behov for spesialtilpasninger for at konkursdebitor kan beholde en dyr bil.⁵⁸

⁵⁷ Andenæs, s. 100.

⁵⁸ Bunæs m.fl., s. 162.

I en kjennelse fra Eidsivating lagmannsrett ble forslag til tvungen gjeldsordning nektet stadfestet, da en uføretrygdet søker hadde beholdt en bil til en verdi av 60.000-90.000 kr.⁵⁹ Dette oversteg på det aktuelle tidspunkt langt grensen på 2/3 G som søkeren hadde rett til å beholde etter gol. § 4-5 (1) bokstav b. Lagmannsretten uttalte først at bilen utgjorde et "ikke ubetydelig aktivum".⁶⁰ På den annen side ble det lagt til grunn at bilen betydde mye for debitors "livskvalitet". Deretter følger et utsagn av prinsipiell betydning: "Men etter lovens ordning må hun akseptere en redusert livskvalitet dersom dette kan medføre en bedre dekning for hennes kreditorer". Utsagnet kan tas til inntekt for at debitor ikke kan forvente å ha samme livskvalitet som tidligere, selv om vedkommende lider av sykdom eller uførhet. Kreditorfellesskapets interesser må gå foran konkursdebitors så lenge det ikke går utover retten til et eksistensminimum.

Videre uttales det at spørsmålet om det foreligger "særlige tilfelle" må vurderes "dels i lys av hvor viktig det er for skyldneren å få beholde gjenstanden og dels ut fra hvor stor den totale verdi blir som i så fall må unntas".⁶¹ I dette tilfelle var bilens verdi over det dobbelte av grensen på 2/3 G. Debitor var ikke avhengig av bil i forbindelse med arbeid eller utdanning, og hadde heller ikke en slik grad av uførhet at hun var "fullstendig avhengig av bilen for private formål". Det var ikke tvilsomt at debitor ville få en redusert livskvalitet uten bilen, men dette var "en del av lovens ordning". Retten kunne ikke se at bilen hadde en slik betydning for søkeren at det gikk "ut over de grenser som loven forutsetter at en skyldner må tåle".

Spørsmålet er imidlertid i hvilken grad kjennelsen kan anvendes på konkurs, ettersom den gjaldt tvungen gjeldsordning. Før gjeldsordningsloven ble endret i 2003 hadde ikke loven tilsvarende unntak som i dekl. § 2-3 (2) annet pkt. Lagmannsretten fant likevel å kunne legge til grunn at spørsmålet om beslagsfrihet må vurderes på "samme måte etter dekl. og gol. da det er samme hensyn som gjør seg gjeldende".⁶² Dette utsagnet kan tas til orde for at kjennelsen har like stor rettskildevekt ved konkurs som ved gjeldsordning. I den grad de prinsipielle uttalelsene i kjennelsen kan legges til grunn ved konkurs, må den sies å gi uttrykk

⁵⁹ RG-1998-555.

⁶⁰ Ibid, andre og tredje avsn. under lagmannsrettens bemerkninger.

⁶¹ Ibid, femte avsn.

⁶² Ibid, fjerde avsn., siste pkt.

for at dekl. § 2-3 (2) annet pkt er et snevert unntak fra bokstav b. Dette bekreftes av den strenge ordlyden.

2.3.1.5 Eiendeler som tilhører skyldnerens ektefelle eller barn

Det følger av dekl. § 2-3 (4) at eiendeler som tilhører skyldnerens ektefelle eller barn som skyldneren eller ektefellen forsørger, skal regnes med ved vurderingen av hvilke eiendeler konkursdebitor ellers har. Bestemmelsen er særlig aktuell i forhold til vurderingen av beslagsfrihet etter § 2-3 (1) bokstav a til b.⁶³ Det sentrale ved vurderingen av om det skal foretas beslag er hva konkursdebitor og vedkommendes husstand "trenger". F.eks. vil konkursdebitors TV kunne beslaglegges hvis ektefellen også eier en TV, forutsatt at denne "kan brukes av skyldneren eller dennes husstand". Bestemmelsen er relevant der konkursdebitors husstand eier mer enn ett eksemplar av samme gjenstand. Disse eiendeler vil være beslagsfrie dersom det er et reelt behov for alle eksemplarene. Det er de imidlertid ikke hvis det bare er behov for det ene eksemplaret.⁶⁴

Bestemmelsen ivaretar hensynet til kreditorfellesskapet. Konkursdebitor skal ikke komme bedre ut av konkursen fordi ektefellen råder over verdier som husstanden nyter godt av. Det må da være uten betydning om ektefellen har midlene som felleseie eller særeie. Avgjørende er om konkursdebitor kan disponere over ektefellens eiendeler tilnærmet som han ønsker.

Utgangspunktet er at det bare er konkursdebitors ektefelle eller forsørget barn som kan medregnes etter § 2-3 (4). Uttrykket "husstand" er imidlertid tolket til også å omfatte samboer, jf. Rt-1993-1316 (HRKj) om tilsvarende uttrykk i dekl. § 2-7.⁶⁵ Spørsmålet er om § 2-3 (4) kan tolkes tilsvarende.

På den ene side anses samboerskap som et ekteskapslignende forhold. Samboer med barn omfattes av husstandsbegrepet etter § 2-7. Hensynet til kreditorfellesskapet taler også for å tolke ordlyden vidt; når konkursdebitor disponerer samboerens gjenstander fullt ut, er det naturlig at det kan tas beslag i hans egne eiendeler som han egentlig ikke "trenger".

⁶³ Wiker, note 43.

⁶⁴ Andenæs, s. 101.

⁶⁵ Moe, s. 158.

På den annen side er § 2-3 (4) den eneste bestemmelsen om beslagsfrihet som eksplisitt nevner "ektefelle". Det taler for at eiendeler etter bestemmelsen ikke kan medregnes pr. analogi ved å tolke husstandsbegrepet utvidende.⁶⁶ At ektefelle er brukt i bestemmelsen bør få innvirkning på tolkingen. Videre bør hensynet til konkursdebitor også trekkes inn.

Samlivspartnere er i utgangspunktet økonomisk selvstendige. Ektefeller derimot har et økonomisk avhengighetsforhold til hverandre, jf. lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap (el.) § 38. Når samboere ikke har noen forsørgelsesbyrde, kan det virke unaturlig å ta hensyn til samboerens eiendeler når det skal vurderes hvorvidt konkursdebitors eiendeler kan unntas fra beslag. Dette trekker i retning av at ordlyden i § 2-3 (4) ikke kan tolkes utvidende.

En naturlig forståelse av dekl. § 2-3 (4) tilsier at det vil være en lovgiveroppgave å endre bestemmelsens anvendelsesområde i konkursdebitors disfavør. Husstandsbegrepet i gol. § 4-3 ble endret bevisst for at det ikke skulle ha forskjellig innhold i forhold til dekningsloven.⁶⁷ Departementet mente at adgangen til forsørgelse under gjeldsordning som hovedregel burde begrenses til de husstandsmedlemmer skyldneren har rettslig plikt til å forsørge, dvs. ektefelle og egne barn. Samboer bør likevel kunne forsørges dersom det er "nødvendig", forutsatt at samboerforholdet har "en viss stabilitet".⁶⁸ Departementet mente derfor det ville være "rimelig og i tråd med samfunnsutviklingen" at en person som lever i ekteskapslignende forhold kan forsørge den annen part.⁶⁹ Med ekteskapslignende forhold er det tatt sikte på forhold hvor det "er, ventes eller har vært barn, eller forhold som bestått over noe tid".⁷⁰

Det er viktig å bemerke betydningen av at dekningslovens opprinnelse er fra begynnelsen av 1970-tallet, da samboerskap var lite utbredt. Etter 1980 har det vært en sterk økning i samboerskap.⁷¹ Denne endringen i samlivsform har gitt økt behov for å likestille samboere med ektefeller. Bestemmelsen om ektefellers gjensidige underholdsplikt i el. § 38 har vært anvendt analogisk overfor samboere. Domstolen har imidlertid aldri tatt stilling til spørsmålet om også konkursdebitors samboer kan medregnes etter § 2-3 (4). Antakelig vil svaret avhenge av den faktiske situasjon, hvor samboerforholdets varighet, felles barn og økonomi vil være

⁶⁶ Andenæs, s. 101.

⁶⁷ Ot.prp. nr. 99 (2001-2002), s. 49.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ NOU 1999: 25, vedlegg 4, pkt. 4.1, første avsn.

momenter av betydning. Hvor mye som skal til er tvilsomt, men det generelle husstandsbegrepet som er beholdt i dekl. § 2-3 (4) tilsier en mindre streng vurdering enn den nye formuleringen i gol. § 4-3. På den annen side vil ordet "ektefelle" tale for en strengere vurdering av husstandsbegrepet enn i øvrige bestemmelser med tilsvarende ordlyd.

2.3.1.6 Kompensasjon for erstatningsgjenstand

Deknl. § 2-3 (5) gir konkursdebitor rett til å få utbetalt så mye som "finnes rimelig" for å skaffe seg "en annen ting som trengs til samme formål". Selv om verdigrensen i bokstav a eller b er overskredet, kan det fortsatt være at gjenstanden i seg selv ville vært beslagsfri dersom den hadde hatt en lavere verdi. Da er det rimelig at konkursdebitor får en erstatningsgjenstand som gir tilnærmet samme nytte. En TV verdt 30.000 kr kan f.eks. erstattes med en til 5000 kr. Affeksjonsverdi kan ikke erstattes ved gjenanskaffelse av en annen ting.⁷²

Bestemmelsen er en sikkerhetsventil for å opprettholde en forsvarlig levestandard for konkursdebitor og hans familie. Den kommer bare til anvendelse dersom det er mulig å skaffe en erstatningsgjenstand som holder seg innenfor beløpsgrensene.⁷³ Videre kan den bare gjøres gjeldende dersom de øvrige vilkårene for beslagsfrihet i bokstav a eller b er oppfylt. Grensen på 2/3 G må overholdes, dvs. at en erstatningsbil pr. 1.mai 2012 ikke kan koste mer enn 54.748 kr (forutsatt at dette er den eneste gjenstanden konkursdebitor trenger, da 2/3 G er den totale beløpsgrense for alle verdier).

Det kreves imidlertid ikke at beløpet skal gjøre konkursdebitor til eier av erstatningsgjenstanden.⁷⁴ Et beløp kan fastsettes til leie av tingen for samme formål. For mange gjenstander må dette anses som upraktisk, særlig de som hører under bokstav a. Det kan likevel tenkes praktiske tilfelle der konkursdebitor vil kunne ha nytte av å lease gjenstander til bruk for sitt yrke, f.eks. en kostbar firmabil eller en avansert kopimaskin.

⁷² Wiker, note 44.

⁷³ Ot.prp. nr. 27 (1974-1975), s. 18.

⁷⁴ Ibid.

2.3.2 Beslagsfrihet for penger m.m.

Beslag kan ikke tas i skyldnerens "penger, bankinnskudd og andre fordringer eller forråd av varer", for så vidt de er "nødvendige til underhold av skyldneren og husstanden inntil lønn eller annen inntekt neste gang forfaller", jf. dekl. § 2-5 (1).

Bestemmelsen gjaldt tidligere kun ved utlegg, men ble endret ved lov 3. september 1999 nr. 72. Bakgrunnen for endringen var Konkurslovutvalgets uttalelse om at verken kkl. § 106 eller dekl. § 2-11 i tilstrekkelig grad sikret midler til underhold av konkursskyldneren og hans husstand.⁷⁵ Ved etterkontrollen av konkurslovgivningen kom det frem at saksbehandlingsprosedyren etter kkl. § 106 kunne virke "noe tungvint", og at det kunne ta "noen dager" før skifteretten fikk behandlet saken.⁷⁶ Videre ble det uttalt at dekl. § 2-11 bare gjelder innskrenket beslagsrett i skyldnerens lønnsinntekter mm. Beslagsfrihet etter § 2-11 forutsetter at skyldneren har lønnsinntekt under konkursen⁷⁷, da bestemmelsen kun gjelder beslag i formuesgoder som konkursdebitor erverver etter boåpningen. Dekl. §§ 2-2 til 2-5 gjelder derimot beslag i det konkursdebitor tilhørte før konkurs ble åpnet. Spørsmålet kom på spissen i en kjennelse fra Agder lagmannsrett hvor lønnskrav var stiftet før konkurs.⁷⁸ Lagmannsretten viste til kkl. § 106, og uttalte at det var opp til skifteretten å avgjøre om lønnskravet skulle utbetales etter denne bestemmelsen. Konkursdebitor var ikke tilgodesett med et vern for opptjente, men ikke utbetalte lønninger etter § 2-5 fordi den på det tidspunktet kun gjaldt for utleggssituasjonen.⁷⁹

På denne bakgrunn mente Konkurslovutvalget at lønnsinntekten må gi løpende utbetalinger for at § 2-11 skal dekke de samme hensyn som § 2-5. Det viktigste med utvidelsen av anvendelsesområdet for § 2-5 var å "unngå uheldige situasjoner hvor skifterettens avgjørelse drøyer i tid og skyldneren og hans husstand for øvrig ikke har tilgang på løpende lønnsinntekter".⁸⁰ Hovedformålet har følgelig vært å garantere for at konkursdebitor ikke havner under en minimums levestandard.

⁷⁵ NOU 1993:16, s. 122, Ot.prp. nr. 26 (1998-1999), s. 250.

⁷⁶ NOU 1993:16, s. 121.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ LA-1992-00582.

⁷⁹ Ibid, tredje avsn. under lagmannsrettens bemerkninger.

⁸⁰ NOU 1993:16, s. 122.

Bestemmelsen gir beslagsfrihet for et vidt spekter av konkursdebitors formue og andre nødvendighetsgoder. Med "forråd" menes en oppspart mengde av varer, f.eks. mat og brensel.⁸¹ Midler som er "nødvendige til underhold", vil f.eks. være penger til mat, klær, elektrisitet, husleie o.l.⁸² Andre formuesgoder er ikke beslagsfrie etter § 2-5. Det antas at penger til kjøp av "varige forbruksgoder" ikke omfattes, til tross for at disse faller inn under dekl. § 2-3. I en kjennelse avsagt av Senja herredsrett⁸³ påklaget debitor en utleggsforretning, men denne ble avvist fordi kjøp av varige forbruksgoder ikke var nødvendig til underhold av skyldneren og hans familie. Det ble lagt vekt på ordlyden og forarbeidene til bestemmelsen, som legger til grunn at formålet er å "sikre livsoppholdet til skyldneren og hans familie".⁸⁴

Bestemmelsens avgrensede anvendelsesområde tilsier at den er tiltenkt de mer spesielle nødstilfelle der konkursdebitor er i en dårlig økonomisk situasjon, f.eks. hvor det av ulike grunner tar tid å motta trygdeytelser, eller hvis tingretten bruker lang tid på å ta stilling til spørsmålet om underholdsbidrag etter kkl. § 106. Derfor er beslagsfriheten begrenset i tid, dvs. "inntil lønn eller annen inntekt neste gang forfaller". Dekl. § 2-5 kan på denne bakgrunn anses som en praktisk sikkerhetsventil som kommer til anvendelse i stedet for kkl. § 106.⁸⁵

Ved vurderingen av om det skal gis beslagsfrihet, skal både skyldnerens og husstandens behov for underhold tas i betraktning. Videre skal det tas hensyn til skyldnerens underholdsplikt også for personer utenfor husstanden, f.eks. borteboende barn.⁸⁶ Dette er helt nødvendig for å sikre at konkursdebitors barn under 18 år ikke lider noen nød under konkursen. Det har blitt økt fokus på barns rettigheter etter at FNs konvensjon om barnets rettigheter ble inkorporert gjennom menneskerettsloven. Særlig verdt å nevne er konvensjonens art. 24, 26 og spesielt 27 om at partene anerkjenner "ethvert barns rett til en levestandard som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sosiale utvikling". Norge er forpliktet til å overholde disse bestemmelsene, uavhengig av konkursdebitors økonomi.

⁸¹ Wiker, note 52.

⁸² Andenæs, s. 104.

⁸³ RG-1989-708.

⁸⁴ Ibid, s. 709.

⁸⁵ Se nærmere om dette i avhandlingens pkt. 3.

⁸⁶ Andenæs, s. 104.

Avgjørelsen om beslagsfrihet ved konkurs treffes av bobestyreren, jf. dekl. § 2-5 (2). Vurderingen må i det enkelte tilfelle bli svært konkret og skjønnsmessig. Det er ikke registrert noe rettspraksis etter lovendringen i 1999 hvor det har vært tvist om beslagsfrihet etter § 2-5 ved konkurs. Det er imidlertid en del rettspraksis om samme vurderingsspørsmål ved utlegg. Ettersom de samme hensyn i stor grad gjør seg gjeldende her, vil denne praksisen være relevant. Det er spesielt tre kjennelser fra lagmannsretten som er retningsgivende.

For det første følger det av en kjennelse fra Gulating lagmannsrett at dekl. § 2-5 forutsetter en "konkret vurdering av utgiftspostene".⁸⁷ Utleggspant i bankkonto ble stadfestet, da debitor ikke hadde sannsynliggjort at innestående på konto var oppsparte midler satt av til nødvendig underhold. Debitor har følgelig bevisbyrden for at penger han har spart opp på konto må brukes til livsnødvendigheter. Bakgrunnen for dette var også den selvmotsigelse som lå til grunn for vurderingsspørsmålet: Dersom debitor har klart å spare midler over lengre tid så har heller ikke disse vært nødvendige til underhold.⁸⁸

For det andre illustrerer en kjennelse fra Frostating lagmannsrett at behov for sosialhjelp vil være et sterkt argument for å gi beslagsfrihet etter § 2-5.⁸⁹ Innskudd på bankkonto utgjorde kr. 5768,-. Beløpet var nødvendig for livsopphold, og kunne kreves unntatt fra beslag. Det ble lagt avgjørende vekt på størrelsen på beløpet og at debitor hadde en løpende underdekning etter dekning av husleie, strøm og bidrag. I tillegg manglet han nødvendig utstyr i boligen.

En tredje kjennelse som gir viktige retningslinjer ved vurderingen er fra Borgarting lagmannsrett.⁹⁰ Namsmannen tok utlegg i en bankkonto pålydende kr. 45.665,-, men lagmannsretten reduserte utlegget til kr. 24.000,-. Det ble uttalt at det ved den samlede vurderingen av hvor mye debitor trenger til underhold av seg og husstanden også må legges vekt på ektefellens inntekt de neste to måneder. I tillegg må eventuell barnetrygd tas i betraktning.

⁸⁷ LG-2004-00439, tredje avsn. under lagmannsrettens bemerkninger.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ LF-1998-00820.

⁹⁰ LB-2000-00898.

De tre kjennelsene gir uttrykk for at spørsmålet om beslagsfrihet etter § 2-5 beror på en skjønnsmessig helhetsvurdering av debitors økonomiske situasjon. Hele husstanden må tas i betraktning for å vurdere hvor mye penger som er "nødvendig til underhold". Dersom konkursdebitor har en velstående kone som kan dekke nødvendige utgifter til mat, klær mv i en tomåneders periode, vil det være grunn til å beslaglegge et større beløp av konkursdebitors formue.

Beslagsfrihet kan i utgangspunktet ikke gis "utover to måneder", med mindre "særlige hensyn tilsier det". Bobehandlingen skal normalt avsluttes innen tre måneder om det ikke er noe å hente, jf. kkl. § 135. I forarbeidene fra 1974 ble det gitt uttrykk for at tomånedersfristen var "mer enn tilstrekkelig" etter dagjeldende samfunnsforhold, med "godt utbygde kommunikasjoner, trygdesystem, sosiallovgivning etc."⁹¹ Dagens trygdesystem må sies å være minst like bra som på 1970-tallet. Det tilsier at fristen fremdeles har legitimitet.

Med "særlige hensyn" menes f.eks. skyldnere som f.eks. har et yrke hvor inntektene forfaller sjelden, f.eks. ved provisjonslønn. Dette må anses som en relativt snever sikkerhetsventil av hensyn til konkursdebitor. Som hovedregel vil det ikke være aktuelt å gi beslagsfrihet for en lengre periode enn to måneder. Unntaksregelen tar først og fremst sikte på tilfeller hvor opptjente inntekter forfaller sjelden.⁹² Et eksempel hvor unntaket kom til anvendelse følger imidlertid av en kjennelse fra Hålogaland lagmannsrett.⁹³ Det ble tatt utlegg med kr. 61.914,- av kr. 138.905,- i produksjonstilskudd til jordbruksdrift. Lagmannsretten la avgjørende vekt på at beslaget ville føre til alvorlige økonomiske problemer for debitor utover i 2001. Etter en "samlet, skjønnsmessig vurdering" ble utlegget opprettholdt med kr. 30.000,-.⁹⁴ I tredje avsnitt kommer lagmannsretten med en uttalelse som begrunner unntaksretten:

"At utbetalingen av produksjonstilskottet er organisert på den måten at mesteparten av årets beløp kommer til utbetaling i januar/februar, bør i utgangspunktet ikke føre til at en gårdbruker blir mer utsatt for utlegg enn om tilskottsbeløpet var blitt utbetalt med terminvise beløp, f.eks. annen hver måned".

⁹¹ Ot.prp. nr. 27 (1974-1975), s. 23.

⁹² LB-2000-00898.

⁹³ LH-2002-00234.

⁹⁴ Ibid, åttende avsn.

Videre ble det lagt til grunn at det heftet "atskillig usikkerhet ved likviditeten i midten av januar 2001".⁹⁵ Det forventede produksjonstilskuddet ble derfor ansett for lite til å dekke nødvendige utgifter til gårdsdriften resten av året etter at utlegg var tatt. Kjennelsen illustrerer at det kan oppstå særlige tilfelle hvor debitor må få beslagsfrihet for et større beløp utover en tomåneders periode. Debtors månedsutbetaling kan ikke ses isolert. Lovgiver har derfor angitt at det ikke bør settes en bestemt frist, men at det utleggsfrie beløp skal fastsettes av hensyn til skyldnerens "sannsynlige fremtidige inntekter".⁹⁶ Spørsmålet beror følgelig på en skjønnsmessig vurdering av debtors potensielle inntekt det neste året, sammenholdt med nødvendige utgifter til seg selv og husstanden.

Det kan diskuteres hvor praktisk dette snevre unntaket er ved konkurs. Bobehandlingens begrensede varighet gjør at spørsmålet sjelden kommer på spissen. Det er imidlertid viktig å ha en sikkerhetsventil, da bobehandlingen ofte strekker seg lenger ut i tid. Ikke sjelden tar det ett år eller mer å få konkursen endelig avsluttet. Da er det vesentlig for konkursdebitor å få beholde tilstrekkelig med midler til nødvendig livsopphold mens konkursen pågår.

2.3.3 Konkursdebitors rett til erstatningsbolig

2.3.3.1 Vilkårene for vern mot tvangsdekning

Lovgiver har gitt uttrykk for at en bestemmelse om beskyttelse av bolig er nødvendig for å ivareta konkursdebitors eksistensminimum.⁹⁷ Forarbeidene til dekningsloven trekker sammenlikninger med den sterke beskyttelsen lovgivningen har gitt leietager overfor utleier, og at det har foreligget en "skjevhet når retten til bolig ikke nyter noen alminnelig beskyttelse overfor angrep fra fordringshaverne".⁹⁸ Det har imidlertid vært ulike syn på dette blant høringsinstansene.⁹⁹

Utgangspunktet er at boet har dekningsrett i konkursdebitors bolig. Det er først når boet har besluttet å ta dekning i boligen at det oppstår spørsmål om det skal innvilges rett til erstatningsbolig før tvangsdekning gjennomføres. Dersom tvangsdekning ved tvangssalg eller

⁹⁵ LH-2002-00234, sjette avsn.

⁹⁶ NOU 1972:20, s. 257.

⁹⁷ Ibid, s. 259.

⁹⁸ Ibid, s. 258-259.

⁹⁹ Se nærmere om dette i pkt. 2.3.3.5.

tvangsbruk av fast eiendom, borettslagsandel eller leierett i fast eiendom vil medføre at skyldneren "taper" retten til "nødvendig" bolig for seg eller sin familie, "kan" tingretten på "begjæring" ved kjennelse bestemme at tvangsdekning bare kan gjennomføres hvis det blir skaffet skyldneren eller skyldnerens familie "en annen bolig", jf. dekl. § 2-10 (1).

Hovedregelen er følgelig at konkursdebitor "kan" få erstatningsbolig ved tvangssalg dersom vilkårene for dette er oppfylt. Bestemmelsen hindrer ikke beslag i boligen. Den innebærer bare at tvangssalget må utsettes til konkursdebitor har fått en passende erstatningsbolig, eller til han er sikret rett til fortsatt leie av sin nåværende bolig.¹⁰⁰

For det første gjelder bestemmelsen alle former for bolig uten hensyn til eierform. "Fast eiendom" omfatter enebolig, eierseksjon og annen sameiebolig, mens bolig i form av "borettslagsandel eller leierett" omfatter andelsleilighet i borettslag, aksjeleilighet og obligasjonsleilighet.¹⁰¹ Utenfor begrepet faller fritidsbolig og forretningslokaler.¹⁰² Ved kombinasjon av privatbolig og forretningslokaler er det i utgangspunktet bare boligdelen som er beskyttet mot tvangsdekning.¹⁰³

For det andre er det et krav at boligen er "nødvendig" for konkursdebitor eller hans familie. Vilkåret kan ses i sammenheng med øvrige bestemmelser om beslagsfrihet hvor det avgjørende er hva konkursdebitor "trenger", sml. dekl. § 2-3 (4) hvor det skal regnes med eiendeler som tilhører debitorens ektefelle eller barn. Nødvendighetsvilkåret er også oppfylt dersom boligen er nødvendig for debitorens "familie", dvs. når boligen tjener som familiens fellesbolig eller når debitor gir økonomisk bistand for å holde et familiemedlem med særbolig (Forutsatt forsørgelsesplikt). Følgelig er også øvrige familiemedlemmers bolig beskyttet.¹⁰⁴ Det er i teorien antatt at vernet mot tvangsdekning ikke gjelder hvis konkursdebitor kan bo i erstatningsbolig som tilhører ektefelle eller forsørgende barn, eller hvis han har arvet en erstatningsbolig.¹⁰⁵

¹⁰⁰ NOU 1972:20, s. 259.

¹⁰¹ Andenæs, s. 130.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ot.prp. nr. 65 (1990-1991), s. 354.

¹⁰⁵ Andenæs, s. 131.

For det tredje er det et vilkår for å kreve erstatningsbolig at tvangsdekningen medfører "tap" av nødvendig bolig. Konkursdebitor taper ikke retten til nødvendig bolig hvis eierboligen kan beholdes på leievilkår som er vanlige på stedet.¹⁰⁶ Det foreligger først et tap i lovens forstand dersom konkursdebitor må flytte fra boligen og ikke har alternative steder å bo.

Rett til erstatningsbolig må for det fjerde "begjæres". Det følger av dekl. § 2-1 (5) at unntaksretten for bolig og vanlig innbo også kan gjøres gjeldende av skyldnerens "ektefelle og av barn som skyldneren forsørger". Formålet er å ivareta hensynet til konkursdebitors familie og deres interesse i å kunne fremsette begjæring. Særlig aktuelt er det å gi familien en slik adgang dersom debitor forholder seg passiv og viser liten interesse for retten etter § 2-10.¹⁰⁷

For det femte er det en forutsetning for å ta begjæringen til følge at skyldneren eller skyldnerens familie gjør det de "evner" for selv å skaffe seg erstatningsbolig, jf. dekl. § 2-10 (2). Ordlyden innebærer at konkursdebitor har en klar aktivitetsplikt. Dette gjelder uavhengig av om det er konkursdebitors særbolig, familiens fellesbolig eller særbolig for annet familiemedlem som er gjenstand for tvangsdekning.¹⁰⁸ I Rt-1987-550 (HRKj) ble krav om erstatningsbolig ikke tatt til følge da det ikke var sannsynliggjort at skyldneren hadde gjort hva han evnet for å skaffe seg annen bolig. På bakgrunn av kjennelsen kan det utledes at det er konkursdebitor som har bevisbyrden ved spørsmålet om det er utvist tilstrekkelig aktivitet i forsøket på å skaffe annen bolig.

Det er viljen til å skaffe annen bolig som er avgjørende, ikke evnen.¹⁰⁹ Konkursdebitor kan i utgangspunktet ikke høres med at det er vanskelig å skaffe annen bolig. Spørsmålet om hva konkursdebitor evner beror på en konkret vurdering av individuelle og subjektive forhold, herunder alder, nedsatt helsetilstand mv. Et minimumskrav er at konkursdebitor setter inn annonse i lokalavisen uten å få tilfredsstillende respons.¹¹⁰ Det følger av rettspraksis at det i utgangspunktet ikke er tilstrekkelig bare å søke ny bolig i egen bydel, selv om søkeren er

¹⁰⁶ Ot.prp. nr. 65 (1990-1991), s. 354.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Andenæs, s. 134.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Bunæs m.fl., s. 263.

gammel og ufør.¹¹¹ Heller ikke nerveproblemer har fritatt konkursdebitor fra aktivitetsplikten.¹¹² Dersom det er "objektivt umulig", kan tvangsdekning imidlertid ikke gjennomføres selv om vedkommende har forholdt seg passiv.¹¹³ I en nyere kjennelse fra Gulating lagmannsrett er det uttalt at kravet til aktivitet må "avpasses" i forhold til "de praktiske mulighetene" for selv å finne alternativer som i "rimelig grad tilfredsstiller skyldners krav til bolig".¹¹⁴ Lagmannsretten mente at de særskilte behov til spesialtilpasset bolig for skyldners multihandicapede barn måtte få betydning for hvilken aktivitetsplikt som kunne kreves.

For det sjette er det opp til retten å ta begjæringen til følge, jf. ordlyden "kan". I utgangspunktet har retten en valgfrihet. Det følger imidlertid av Rt-1977-693 (HRKj) at retten skal ta begjæringen til følge dersom lovens vilkår foreligger og det ikke er spesielle grunner til å forkaste den. Kjæremålsutvalget var enig i lagmannsrettens tolking av forarbeidene til § 2-10 om at retten "normalt skal forby gjennomføringen av tvangssalget når skyldneren og hans husstand derved ville bli husløse, og det ikke foreligger slike forhold som nevnt i lovbestemmelsens annet eller tredje ledd".¹¹⁵ Denne generelle uttalelsen gjør kjennelsen retningsgivende for senere avgjørelser. Hensynet til konkursdebitor og hans familie synes å ha vært tillagt vesentlig vekt. Kjennelsen kan trekke i retning av at valgfriheten som følger av loven har blitt begrenset, og at det skal mye til for å ikke ta begjæringen til følge dersom vilkårene etter første ledd er oppfylt. Et annet spørsmål er imidlertid om Høyesterett vil rette seg etter kjæremålsutvalgets kjennelse ved tilsvarende spørsmål.

I kjennelsen fra Gulating lagmannsrett var det ikke utvist tilstrekkelig vilje til å skaffe seg annen bolig ved å følge med i leiemarkedet gjennom søk på internett. Årsaken til at lagmannsretten likevel kom til at vilkårene for å kreve erstatningsbolig var oppfylt, var de "særlige hensyn" som knyttet seg til skyldnerens datter som var i en "særlig utsatt velferdsmessig stilling".¹¹⁶ Boligmarkedet var i tillegg "betydelig begrenset", slik at det måtte legges til grunn at det "uansett innsats ville være svært vanskelig for skyldner å finne annen

¹¹¹ Rt-1992-1174 (HRKj).

¹¹² Rt-1993-894 (HRKj).

¹¹³ Andenæs, s. 135, Rt-2009-1287 (HRAu) og Rt-1983-1423 (HRKj).

¹¹⁴ LG-2012-157440, femte avsn. under lagmannsrettens bemerkninger.

¹¹⁵ Se s. 693 i kjennelsen.

¹¹⁶ LG-2012-157440, sjetten avsn. under lagmannsrettens bemerkninger.

bolig med de nødvendige kvaliteter".¹¹⁷ Kjennelsen illustrerer at lagmannsretten benyttet seg av valgfriheten til tross for at kravet til aktivitetsplikt etter deknl. § 2-10 (2) ikke var oppfylt.

Hvorvidt begjæringen skal tas til følge må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle. Det er ikke gitt at retten alltid vil føle seg bundet til å stanse tvangssalget inntil erstatningsbolig skaffes. Som eksempel nevnes i teorien at skyldneren misbruker retten ved å påberope bestemmelsen gjentatte ganger, eller at en leierett omfatter både forretningslokaler og bolig, men hvor det er forretningslokalene som gir leieretten verdi.¹¹⁸

Det stilles strenge krav til konkursdebitor. Dette medfører at det sjelden blir spørsmål om erstatningsbolig når tvangsgrunnlaget er noe annet enn utlegg.¹¹⁹ De kjennelser som er gjennomgått viser imidlertid at domstolene er tilbøyelige til å strekke seg relativt langt for å hindre at konkursdebitor og hans husstand blir hjemløse. Dette gjelder særlig når personer med alvorlig funksjonshemming er involvert.

2.3.3.2 Nærmere om erstatningsboligen

Det følger av deknl. § 2-10 (1) at tvangsdekning bare kan gjennomføres hvis det blir skaffet skyldneren eller skyldnerens familie en annen bolig som med hensyn til "beliggenhet, størrelse, pris og andre forhold" tilfredsstillende "rimelige krav". Ordlyden tilsier at det ikke kan stilles for store krav til boligen.¹²⁰ Konkursdebitor er imidlertid beskyttet mot å flytte til en "kondemnabel bolig" eller en bolig som på en "objektivt sett urimelig måte griper inn i skyldnerens og hans families boligstandard og levemåte, f.eks. fordi boligen blir overbefolket, ligger uforholdsmessig langt fra skyldnerens arbeidssted eller hvor leien er uforsvarlig sett i relasjon til skyldnerens inntektsmuligheter".¹²¹

Det vil avhenge av de konkrete omstendigheter hva slags erstatningsbolig konkursdebitor får.¹²² Boligen må normalt være individualisert og kunne tas i bruk umiddelbart, men med et

¹¹⁷ LG-2012-157440, sjette avsn. under lagmannsrettens bemerkninger.

¹¹⁸ Andenæs, s. 133.

¹¹⁹ Bunæs m.fl., s. 262.

¹²⁰ NOU 1972:20, s. 259.

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid.

visst spillerom for rettens skjønn.¹²³ I Rt-1980-660 godtok Høyesteretts kjæremålsutvalg at kommunen ville stille borettslagsleilighet til disposisjon, selv om det ikke var avsatt en bestemt leilighet som kunne forevises skyldneren, og selv om leiligheten kunne stilles til disposisjon først en måned etter beslutningen.

Lovens ordlyd og forarbeider tilsier at vurderingen må bli relativt skjønnsmessig avhengig av konkursdebitors livssituasjon. Det må tas hensyn til hele husstanden, herunder konkursdebitors familie, arbeid og inntektsmuligheter. Formålet med bestemmelsen må hele tiden tas i betraktning ved utøvelsen av skjønnets.¹²⁴ Familiens størrelse og sammensetning vil være relevante retningslinjer.¹²⁵ Hensynet til konkursdebitor og familiens livskvalitet har vært tillagt stor vekt i praksis, jf. den ovennevnte kjennelsen. Boligen må ikke nødvendigvis være av samme standard som den som tvangsselges.¹²⁶ Konkursdebitor må akseptere å gå ned i standard og størrelse, så lenge kravet til rimelig standard er oppfylt. Som eksempel nevnes den situasjonen at saksøkte har en selveiet eksklusiv enebolig. Erstatningsbolig kan da godt være en treroms leilighet i et borettslag, og dersom saksøkte er enslig kan han antakelig ikke kreve mer enn en ettroms leilighet. Videre er det ikke meningen at erstatningsboligen skal overlates til eie. Konkursboet har til hensikt å ta beslag i den delen av boligens verdi som ikke er pantebeheftet. Det normale må da være at konkursdebitor tilbys et leieforhold.¹²⁷

Rt-1995-1990 er en relevant kjennelse som gjaldt gjeldsforhandling. Debitor mente det måtte legges vekt på hans utgifter til arbeidsreise, idet han ellers måtte flytte fra hjemkommunen. Høyesteretts kjæremålsutvalg mente at det "ikke kunne utledes av loven at skyldneren ikke i noe tilfelle behøver å flytte fra den kommune der han nå bor."¹²⁸

Selv om sistnevnte sak gjaldt gjeldsforhandling, vil vurderingen i hovedsak bli tilsvarende ved konkurs. De ulike hensynene som gjør seg gjeldende tilsier en noe strengere vurdering når debitor har gått konkurs. Begrunnelsen er at det er viktigere for debitor å ha en

¹²³ Andenæs, s. 134.

¹²⁴ NOU 1972:20, s. 259.

¹²⁵ Innst. O. nr. 90 (1991-92), s. 18.

¹²⁶ Bunæs m.fl., s. 262.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Se siste avsn.

tilfredsstillende bolig ved gjeldsforhandling som varer i fem år. Av hensyn til konkursdebitors familie bør antakelig forskjellen likevel ikke være for stor.

2.3.3.3 Konkursdebitor eier boligen

Spørsmålet om vern mot tvangsdekning når konkursdebitor eier boligen er også mindre praktisk, da banken som regel vil ha et fortrinnsberettiget pantekrav i hele boligen, jf. dekl. § 8-14. Det er imidlertid verdt å bemerke at konkursboet har legalpant for boomkostninger etter lov 8.februar 1980 nr. 2 om pant (pantel.) § 6-4. Legalpanteretten går foran annet lovbestemt pant og alle andre heftelser i formuesgodet, jf. § 6-4 (1) fjerde pkt. Med denne særlige fortrinnsretten kan det være ønskelig å gjennomføre et tvangssalg for å dekke boomkostninger til forfølgelse av andre krav som har økonomisk interesse for kreditorfellesskapet. Panteretten er likevel subsidiær, da den bare kan benyttes dersom det ikke finnes andre midler i boet.¹²⁹ I tillegg er panteretten begrenset til 5 % av formuesgodets beregnede verdi eller av det et salg av formuesgodet innbringer, se bestemmelsens tredje pkt. Legalpanteretten vil derfor normalt ikke føre til tvangssalg, og utgjør sjelden noen stor trussel mot konkursdebitors bolig.

Dersom kun deler av boligen er pantebeheftet, vil den resterende nettoverdien på boligen være av interesse for boet. Hvis pantegjelden overstiger boligens verdi, vil salg også kunne være profitabelt for kreditorfellesskapet hvis konkursdebitor må nøye seg med en alternativ bolig av lavere standard.

Dersom konkursdebitor eier boligen sammen med ektefelle eller samboer med f.eks. en halvpart hver, vil vedkommende ektefelle/samboer kunne refinansiere konkursdebitors nettoandel og således løse ut boet med hjemmel i forkjøpsretten, jf. lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameige (saml.) § 11 (1) og lov 4. juli 1991 nr. 45 om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører (husfskl.) § 3. Konkursdebitors halvpart i boligen vil da overskjøtes til sameieren. Dersom konkursdebitors sameier ikke klarer å løse ut boet, må boligen legges ut på tvangsauksjon.

¹²⁹ Ot.prp. nr. 23 (2003-2004), s. 63.

2.3.3.4 Konkursdebitor leier boligen m.m.

Spørsmålet om vern mot tvangsdekning i bolig når konkursdebitor leier bolig kommer sjelden på spissen. Årsaken er boets begrensede beslagsrett i forhold til utleier. Hovedregelen er at leietaker ikke har rett til å fremleie eller overlate bruksretten til andre uten samtykke fra utleier, jf. lov 26. mars 1999 nr. 17 om husleieavtaler (husll.) §§ 7-2 og 8-1. Når konkursboet ikke har rett til å fremleie eller liknende og på den måten skaffe inntekter, vil inntreden i konkursdebitors private leieforhold bare utgjøre kostnader og følgelig være helt uinteressant for boet.¹³⁰ Den formelle hovedregelen er at konkursboet kan tre inn i skyldnerens "gjensidig tyngende avtaler", jf. dekl. § 7-3 (1). I visse tilfelle er imidlertid en kontrakt av så personlig karakter at den må sies å være et aktivum unntatt fra kreditorbeslag. Forarbeidene nevner leiekontrakt for debitors privatbolig som ekesempel, og uttaler at boet "normalt ikke kan kreve å tre inn".¹³¹ Konkursboet er dermed i realiteten avskåret fra å gripe inn i konkursdebitors private leieforhold, selv om leien anses unødvendig høy i forhold til husstandens størrelse og behov. Så lenge debitor klarer å betale leien har han rett til å fortsette leieforholdet. Spørsmålet om erstatningsbolig ved private leieforhold oppstår derfor i praksis svært sjelden. Følgelig kan boet som regel bare tre inn i avtaler om leie av fast eiendom som skyldneren har inngått "i forbindelse med sin ervervsvirksomhet", jf. dekl. § 7-10 (1). Bestemmelsen går foran husll. § 8-1. Det samme følger av forarbeidene.¹³² Forretningslokaler faller som nevnt utenfor boligbegrepet i § 2-10, og konkursdebitor kan ikke kreve erstatningsbolig i slike tilfelle.

Når det gjelder leie av næringslokaler vil boet kunne ha en interesse i å tre inn for å opprettholde virksomheten midlertidig (for å vurdere om driftsløsøret har noen økonomisk verdi) eller med sikte på salg av virksomheten som "going konsern".¹³³ Videre vil boet kunne ha en økonomisk interesse i å gripe inn i en leiekontrakt der leien anses unødvendig høy i forhold til størrelsen på virksomheten. Dette må imidlertid bero på en vurdering av lønnsomheten i å overføre virksomheten til mindre og rimeligere lokaler. Hensynet til å opprettholde konkursdebitors løpende inntekter under konkurs er relevant i avveiningen. Et moment som kan være av betydning er hvor vanskelig det er å flytte virksomheten. Å flytte en

¹³⁰ Børresen, s. 131.

¹³¹ NOU 1972:20, s. 313.

¹³² Ot.prp. nr. 23 (2003-2004), s. 321.

¹³³ Ibid.

produksjonsbedrift med fastmonterte maskiner vil være mer krevende enn å flytte forretningslokaler til en advokat som bare trenger PC og juridisk litteratur som arbeidsverktøy. Bobestyrer må følgelig vurdere hva som vil gi det potensielt beste økonomiske utfallet for kreditorene på lang sikt. Dersom det er vanskelig å flytte lokalene vil dette kunne gå ut over konkursdebitors inntekt, som igjen kan svekke kreditorenes dekningsmuligheter.

Det bemerkes at dekl. § 2-10 (1) synes å forutsette at konkursdebitor er eier av boligen, jf. ordlyden "tvangssalg" eller "tvangsbruk". Bestemmelsens overskrift sier imidlertid at bestemmelsen gjelder tvangsdekning som truer "skyldnerens rett til bolig". Dette tilsier at begjæring om erstatningsbolig kan fremmes uansett om konkursdebitor eier eller leier. Formålet med bestemmelsen taler også for at sistnevnte forståelse må legges til grunn.

Boet vil sjelden ha noen økonomisk interesse i konkursdebitors bolig, verken om den er eid eller leid. Det er som regel bare når debitor leier en bolig hvor leieretten er knyttet til innskudd av forskjellig art (i form av selskapsandeler eller lån til utleier)¹³⁴, eller han eier en bolig som ikke er overbeheftet, at boet kan ha interesse i å foreta et tvangssalg. Vanskelige situasjoner vil kunne oppstå der konkursdebitor eier boligen med ektefelle/samboer med barn, og boet er interessert i en del av konkursdebitors halvpart. Familiens behov for erstatningsbolig vil da være stort. Tingretten vil antakelig i slike tilfelle være mer tilbøyelig til å bestemme at tvangsdekning bare kan gjennomføres dersom familien får en annen tilfredsstillende bolig.

2.3.4 Skyldnerens lønnsinntekter m.m. under konkurs

Inntekter av den art som er nevnt i § 2-7 og som tilfaller skyldneren under konkurs, "kan" trekkes inn i bomassen i den utstrekning de "overstiger" det som "trengs" for "underhold" av skyldneren og vedkommendes husstand under hensyn til skyldnerens sannsynlige fremtidige inntekter, jf. dekl. § 2-11 (1). Utgangspunktet er følgelig at skyldnerens inntekter under konkurs er unntatt fra beslag. Inntektene går ikke automatisk inn i bomassen, men kun i den utstrekning tingretten bestemmer det, jf. § 2-11 (2).¹³⁵

¹³⁴ NOU 1972:20, s. 260.

¹³⁵ Wiker, note 103.

Lovgiver har forsøkt å foreta en mellomløsning for å ivareta hensynet til alle parter i den enkelte sak. For det første er bestemmelsen ment å ivareta hensynet til de kreditorer som erverver fordringer mot konkursdebitor etter konkursåpningen. Da disse ikke vil kunne melde sine krav i boet, vil deres dekningsmuligheter være dårlige under konkursbehandlingen, jf. dekl. § 6-1.¹³⁶

For det andre skal boet ha et rimelig krav på å nyttiggjøre seg de inntekter som tilfaller skyldneren under konkurs. Dette er midler som kan være avgjørende for å unngå at bobehandlingen innstilles fordi midlene er utilstrekkelige til å dekke omkostningene ved en fortsatt behandling, jf. kkl. § 135 (1). I tillegg vil boet ha interesse i å få hånd om inntekter som enkeltforfølgende kreditorer har fått eller kan få utleggstrekk i.¹³⁷

For det tredje er formålet å unngå ny konkurs som omfatter midler som ikke falt inn under den første konkursen.¹³⁸ Dette ivaretar hensynet til alle parter, herunder kreditorfellesskapet, konkursdebitor og ikke minst samfunnsmessige hensyn. Det er mange negative konsekvenser med en konkurs. Boomkostninger er negativt for kreditorene, da det blir mindre igjen til fordeling. En ny konkurs vil også svekke konkursdebitors disposisjonsevne, noe som igjen medfører at det tar lengre tid å forbedre likviditeten. Disse forholdene er også negativt for samfunnet, da det går ut over verdiskapningen.

For det fjerde trekker forarbeidene frem hensynet til konkursdebitor. Omfattende beslag i konkursdebitors ervervsinntekt vil kunne svekke hans motivasjon og de muligheter han har for å skaffe inntekter under konkurs.¹³⁹ Lovens forutsetning er at beslagsretten sjelden vil bli benyttet i praksis, med mindre skyldneren raskt etter konkursåpningen får store inntekter, slik at det vil kunne være "direkte støtende om ikke boet i en viss utstrekning skulle kunne nyttiggjøre seg inntekten".¹⁴⁰ Følgelig tilsier lovens ordlyd at hensynet til konkursdebitor har gått foran øvrige hensyn. Konkurslovutvalget uttaler også at hensynet til de senere

¹³⁶ NOU 1972:20, s. 261.

¹³⁷ Andenæs, s. 113.

¹³⁸ Ibid, s. 112.

¹³⁹ NOU 1972:20, s. 260.

¹⁴⁰ Ibid.

fordringshavere ikke er så tungtveiende at man av den grunn bør endre den ordning man har i gjeldende rett.¹⁴¹

Hvor stor del av inntektene som skal trekkes inn i boet, bør avgjøres på bakgrunn av en "forholdsvis bred vurdering".¹⁴² Det følger av dekl. § 2-11 (1) annet pkt. at beslagsretten kan begrenses hvor dette er "rimelig" på grunn av "arbeidets art, de forhold som arbeidet er utført under, eller den tid konkursbehandlingen har pågått". Dersom f.eks. konkursbehandlingen varer "særlig lenge", kan det være grunn til å være "noe tilbakeholder" med å trekke ervervsinntekter inn i boet.¹⁴³ Videre uttaler Konkurslovutvalget at det må tas hensyn til skatter og avgifter som knytter seg til den løpende inntekt etter konkursåpningen. Det ilignes kun skatt av konkursdebitors inntekt som "ikke tilflyter boet", jf. lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (sktl.) § 2-33 (1) annet pkt. All inntekt ervervet under konkurs som trekkes inn i boet er følgelig skattefri. Dette er en effektiv måte å gi kreditorfellesskapet dekning for sine krav. Konkursdebitor får også et incitament til å øke inntjeningen mens konkursen pågår. Boet kan imidlertid ikke la en slik gunstig mulighet til å tilgodese kreditorene gå foran konkursdebitors behov for å opprettholde en forsvarlig levestandard. Konkurslovutvalget uttaler derfor at boet i utgangspunktet må avstå fra å trekke ervervsinntekter inn i boet, med mindre de skriver seg fra tiden før konkursåpning.¹⁴⁴

Spørsmålet er hvor mye som skal til for at konkursdebitors inntekt må sies å "overstige det som trengs" for underhold av skyldneren og vedkommendes husstand, jf. dekl. § 2-11 (1) første pkt. Ordlyden er skjønnsmessig og rettstilstanden uklar. I rundskrivet fra Oslo skifterett av 1997 ble det særlig påpekt at det har vært "store sprik" ved vurderingen av hva som skal anses som nødvendig til livsopphold.¹⁴⁵ Målet bør være at domstolens skjønnsutøvelse utføres innenfor fastsatte rammer for å unngå at det trekkes inn utenforliggende hensyn som medfører vilkårlighet og forskjellsbehandling. Ved avveiningen må det tas hensyn til at kreditorfellesskapets tap minimeres, men samtidig må ikke konkursdebitors levestandard komme under et forsvarlig nivå vurdert etter dagens levestandard.

¹⁴¹ NOU 1972:20, s. 261.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Oslo skifterett, rundskriv 25.februar 1997, avsn. 2.

Det er ikke registrert noe rettspraksis som behandler spørsmålet i § 2-11. Rt-2001-963 (HRKj) går imidlertid inn på samme vurdering i dekl. § 2-7 og gol. § 4-3. Saken gjaldt opphevelse av påleggstrekk og praktisering av skjønnnet over "hva som med rimelighet trengs til underhold". I kjennelsen understreker kjæremålsutvalget at det skal foretas en "konkret vurdering". Videre sier utvalget at det ikke gis anvisning på noen bestemt norm som utgangspunkt for skjønnnet, men at bruk av en offentlig fastsatt norm vil være et naturlig utgangspunkt, også av hensyn til behovet for et felles grunnlag for skjønnsutøvelsen på området. Kjennelsen viser også til Rt-1993-1069 (HRKj), hvor kjæremålsutvalget la til grunn at kravet til rimelig standard i dekl. § 2-7 må avgjøres "skjønnsmessig, og at satsene for sosialhjelp kan gi en viss veiledning om nivået, men er ikke avgjørende".

På bakgrunn av de nevnte kjennelsene innhentet skifteretten opplysninger fra namsmannen i Oslo om hvilke normer som benyttes i forbindelse med behandling av gjeldsordningssaker. Ved gjeldsordning har det i praksis utviklet seg en veiledende norm på 85 % av minstepensjonen, rimelige boutgifter og eventuelt ekstra høye utgifter til medisiner o.l.¹⁴⁶ Det er tatt utgangspunkt i standardbudsjettet for forbruksutgifter utarbeidet av Statens Institutt for Forbruksforskning (SIFO), hvorav totalsummen tilsvarende 85 % av minstepensjonen.¹⁴⁷ I saker etter dekl. § 2-7 har man anvendt satsene for sosialhjelp eller minimumsyttelsene etter folketrygden.

I rundskrivet drøfter Oslo skifterett hvilken vekt disse normene bør ha ved konkurs. Kjennelsen fra Rt-1993-1069 legges til grunn, og det presiseres at satsene for sosialhjelp kun er veiledende normer og "på ingen måte bindende verken for namsmyndighetene eller skifteretten".¹⁴⁸ Videre trekker Oslo skifterett sammenlikninger mellom gjeldsordning og konkurs for å vurdere i hvilken grad satsene kan anvendes tilsvarende på dekl. § 2-11. Det påpekes for det første at ordlyden i § 2-11 er forskjellig fra § 2-7 og gol. § 4-3 fordi "med rimelighet" er utelatt i § 2-11. For det andre bemerkes at det gjør seg gjeldende ulike hensyn ved gjeldsordning og konkurs. Ved gjeldsordning er det ved fastsettelsen av livsoppholdssatsene tatt hensyn til at konkursdebitor og familien skal leve med disse i fem år.

¹⁴⁶ Oslo skifterett, rundskriv 25.februar 1997, avsn. 3.

¹⁴⁷ Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, rundskriv Q-08/10.

¹⁴⁸ Ibid, avsn. 4.

En konkursbehandling tar vanligvis mye kortere tid, hvilket tilsier at satsene bør være lavere. På den annen side argumenteres det med at det normalt foretas en større "opprydding" i skyldnerens økonomi i en gjeldsordningssak, som tilsier at skyldneren har større forutsetninger for å klare seg med det beløp som fastsettes til livsopphold. I tillegg kommer adgangen til å begrense beslagsretten etter § 2-11 (1) siste pkt. Oslo skifterett konkluderer på denne bakgrunn at det må foretas "en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle".

Videre tar Oslo skifterett utgangspunkt i at bobestyrer i første omgang bør forsøke å inngå en frivillig avtale med konkursdebitor om trekk i lønn/innbetaling av driftsoverskudd. Dersom dette ikke oppnås, må det vurderes om det skal begjæres kjennelse for beslag i slike inntekter. Da dette er en mer omfattende prosess, uttaler Oslo skifterett følgende i siste avsnitt:

"Det bør derfor foretas en nærmere vurdering av om dette vil være hensiktsmessig ut fra det arbeid, den tid og de kostnadene som dette medfører. Hensikten må være at det kommer kreditorfellesskapet til gode. Som et utgangspunkt bør derfor et beslag i lønnsinntekter normalt dekke en betydelig del av masseomkostningene. Av sentral betydning vil derfor være størrelsen på de "frie" inntektene og antatt bobehandlingstid. Det er likevel viktig at de prosessøkonomiske vurderingene ikke fører til at debitor regelmessig vil se seg tjent med å nekte å inngå en frivillig avtale. Dersom bostyret finner at det er "frie" midler, men at det etter en totalvurdering ikke finnes hensiktsmessig å begjære beslag i disse midlene, bør dette fremgå av bostyrets innberetning, slik at enkeltkreditorene eventuelt kan forfølge sitt krav ved enkeltforfølging".

Følgelig beror vurderingen av beslag i konkursdebitors lønn på et konkret skjønn. Vurderingen vil avhenge av en rekke forhold, herunder konkursdebitors inntekts- og utgiftsposter, størrelsen på de "frie" inntektene mv. Når formålet er å tilgodese kreditorfellesskapet, vil det sentrale være om kostnadene ved begjæring om kjennelse er for høye i forhold til de inntektene som kreves inndratt. Utgangspunktet er at fordringshaverne har rett til dekning i ethvert formuesgode som tilhører skyldneren på "beslagstiden", jf. dekl. § 2-2. Oslo skifterett mener at beslag i lønnsinntekter normalt bør dekke "en betydelig del" av masseomkostningene for å kunne trekkes inn i boet. Dette trekker i retning av at beslagsfrihet for lønn m.m. under konkurs er den klare hovedregelen. Situasjonen kan sammenliknes med beslag i konkursdebitors personlige eiendeler, hvor det må foretas en avveining mellom

kostnadene og mulighetene for realisasjon, og hvilken økonomisk verdi gjenstanden har for kreditorfellesskapet. Avveiningen mellom konkursdebitors interesse i å beholde inntektene vurdert opp mot kreditorfellesskapets interesser står sentralt ved vurderingen. Kostnadene ved å begjære kjennelse kan bli så høye at kreditorfellesskapet vil være best tjent med å avstå fra beslag i disse inntektene, og i stedet henvises til enkeltforfølgning når konkursen er avsluttet.

En viss veiledning gir Rt-2003-1056 (HRKj), hvor kjæremålsutvalget fant at husstandens samlede inntekt måtte tas i betraktning ved vurderingen av adgangen til å ta dekning i skyldnerens lønn etter dekl. § 2-7 (1). Kjennelsen kan sammenliknes med dekl. § 2-3 (4) om at det skal regnes med eiendeler som tilhører skyldnerens ektefelle eller barn som skyldneren eller ektefellen forsørger. I Rt-1993-1316 (HRKj) legges til grunn at uttrykket "husstand" også omfatter samboer. Dersom husstanden for øvrig har en betydelig lønnsinntekt som kommer konkursdebitor til gode, vil dette kunne innvirke på vurderingen av beslag i konkursdebitors inntekter. Vurderingen må imidlertid bli konkret, da det antakelig bør legges vekt på i hvilken grad husstanden har felles økonomi mv.

Det er ikke bare lønnsinntekter som kan trekkes inn i bomassen etter § 2-11, jf. oppregningen i § 2-7 (2). Både underholdsbidrag, pensjon eller annen ytelse etter lovgivningen om offentlig trygd eller lignende omfattes, jf. bokstav d og e. Det følger av forarbeidene at "ytelser etter lov om sosial omsorg skal være omfattet av bokstav e".¹⁴⁹ Det er dermed i utgangspunktet ikke noe til hinder for at det besluttes trekk i ytelser for stønad til livsopphold, jf. lov 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (sostjl.) § 18.¹⁵⁰ Det er imidlertid antatt at det sjelden vil være rom for slikt trekk etter avsetninger til livsopphold og bolig.¹⁵¹ De sosiale hjelpesatsene vil sjelden overstige beslagsfrie livsoppholdsutgifter. Beslag i inntekter av den art som er nevnt i § 2-7 (2) er derfor lite praktisk. Retten bør antakelig være varsomme med å gripe for sterkt inn i slike ytelser, da disse er ment til å dekke konkursdebitors eksistensminimum.

¹⁴⁹ Ot.prp. nr. 27 (1974.75), s. 23.

¹⁵⁰ Bunæs m.fl., s. 181.

¹⁵¹ Ibid.

3. Betragtninger om rettstilstanden de lege ferenda

Mangelen på praksis fra nyere tid og endringene i gjeldsordningsloven gjør det nødvendig å stille spørsmålstegn ved om reglene i dekl. kap. 2 bør opprettholdes i dag, eller om det er behov for revisjon.

3.1 Verdigrensen på 2/3 G i dekl. § 2-3 (1) b

For det første kan det diskuteres om verdigrensene fremdeles gir en korrekt avveining mellom de motstridende hensyn. Det siktes først og fremst til begrensningen på 2/3 G i dekl. § 2-3 (1) b. På den ene siden vil en streng verdigrense hindre misbruk av boets midler ved at debitor forsøker å drive videre en virksomhet som i realiteten ikke har noen fremtid. I tillegg vil kreditorfellesskapet få mer i dividende. Dette minsker interessen i å drive enkeltforfølgning etter konkurs. På den annen side vil en for lav verdigrense kunne få negative følger for alle parter, da det begrenser konkursdebitors fremtidsutsikter og potensielle inntektskilde, noe som igjen svekker mulighetene til å bli gjeldfri. For samfunnet betyr det lavere verdiskapning, færre arbeidsplasser, høyere arbeidsledighet, økte kostnader til sosialtrygd mv.

Konkursdebitor risikerer å falle utenfor samfunnet og staten må dekke disse kostnadene. I tillegg vil kreditorfellesskapet få en tyngre vei å gå når de skal kreve det resterende gjennom enkeltforfølgning.

Det følger av forarbeidene til dekl. kap. 2 at spørsmålet om fastsetting av beløpsbegrensningen "henger sammen med vurderingen av gjenstandenes verdi".¹⁵² Det ble på 70-tallet ansett hensiktsmessig å anvende folketrygdens grunnbeløp som enhet pga den stadige reduksjonen av pengeverdien. Selv om folketrygdens grunnbeløp stiger i takt med inflasjonen, mener jeg verdibegrensningen ikke står i forhold til dagens økonomiske situasjon. Verdigrensen burde oppjusteres i samsvar med det prisnivået som er gjeldende til enhver tid. Målsettingen bør være at flere som trenger firmabil og kostbare redskaper får mulighet til å fortsette virksomheten under konkurs. Med utgangspunkt i dagens prisnivå antas det å være relativt vanskelig å finne firmabil og redskaper som verdsettes til en samlet verdi under kr. 54.748,-. Flere håndverkere vil antakelig ha problemer med å fortsette virksomheten under konkurs fordi den totale verdien overstiger rammen for det som er tillatt å unnta fra beslag.

¹⁵² Ot.prp. nr. 27 (1974.75), s. 16.

Ved gjeldsordningssaker er verdigrensen økt til 1 G, jf. gol. § 4-5 (1) c. I tillegg er det gjort adgang til å fravike grensen dersom skyldneren er "næringsdrivende og ingen fordringshaver motsetter seg det", jf. annet pkt. Departementet uttalte i forarbeidene til endringsloven at "praksis har vist at næringsdrivende har behov for å beholde en bil av høyere verdi enn det som gjeldende rett tillater for å kunne opprettholde sine inntekter, og at kreditorene i mange tilfeller også ser åpenbare fordeler ved dette".¹⁵³ Kreditorene vil ofte ha en egeninteresse i at konkursen ikke påfører debitor så stor skade at han ikke klarer å reise seg igjen økonomisk.¹⁵⁴ Bestemmelsene i gol. § 4-5 (1) til (3) er hentet fra dekl. § 2-3. Det fremkommer av forarbeidene at bestemmelsene "Innholdsmessig skal være like og at det vil være hensiktsmessig å støtte seg til den praksis som er etablert omkring bestemmelsen i dekningsloven".¹⁵⁵

De ovennevnte hensyn tilsier at verdigrensen er for lav ved konkurs. Følgelig mener jeg dekl. § 2-3 (1) b burde gis tilsvarende ordlyd som gol. § 4-5 (1) c. Konkursdebitor er gitt dårligere rettigheter bl.a. med den begrunnelse at gjeldsordning har lengre varighet. Det kan diskuteres hvorvidt dette er tilstrekkelig grunn til å behandle debitor dårligere ved konkurs. Målet er at alle konkurser skal ferdigbehandles innen ett år. Realiteten er imidlertid at langt flere boer tar lenger tid. I tillegg er det andre likhetstrekk mellom gjeldsordning og konkurs; formålet er i begge tilfelle å få oversikt over debtors gjeld og oppnå en rettferdig fordeling til kreditorene. Av disse grunner burde beløpsgrensen som et minimum tilsvare satsene ved gjeldsordning. En økning fra 2/3 G til 1 ½ G eller mer vil åpne for flere muligheter til å drive virksomheten videre forsvarlig og få inn skattefrie inntekter som kommer kreditorfelleskapet til gode, jf. sktl. § 2-33 (1) annet pkt.

Staten som lovgiver og kreditorene frykter at for store rettigheter for skyldneren vil "svekke den alminnelige betalingsmoral i samfunnet og undergrave tilliten til vårt betalingssystem".¹⁵⁶ Lovgiver må forsøke å ivareta disse hensynene uten at konkursdebitor og hans nærmeste familie rammes for hardt. Dette er bakgrunnen for at det er så vanskelig å foreta en riktig

¹⁵³ Ot.prp. nr. 99 (2001-2002), s. 51.

¹⁵⁴ Økonomiforhandling AS & Gunnar Olsen, pkt. 6.4.

¹⁵⁵ Ot.prp. nr. 81 (1991-1992), s. 60.

¹⁵⁶ Økonomiforhandling AS & Gunnar Olsen, pkt. 6.4.

avveining mellom konkursdebitors interesser på den ene siden og kreditorfellesskapets og statens interesser på den andre siden.

Med dagens lave verdigrense risikerer konkursdebitor å måtte finne alternative måter å arrangere næringen på, f.eks. ta jobb for andre eller lease det utstyret som trengs for å drive virksomheten.¹⁵⁷ I verste fall ender konkursdebitor opp på sosialkontoret, og blir gjeldsslave resten av livet. Sterke hensyn taler følgelig for å øke verdigrensen slik at konkursdebitor kan opprettholde virksomheten og ha løpende inntekter under konkurs.

3.2 Husstandsbegrepet i dekl. §§ 2-3 (4) og 2-11

Rettstekniske hensyn tilsier et sterkt behov for presisering av husstandsbegrepet i dekl. § 2-3. Antakelig burde "ektefelle" fjernes for å oppnå samsvar med øvrige bestemmelser som benytter ordet "husstand". Loven burde være konsekvent for å hindre uklarheter om et begrep som allerede har et flertydig innhold.

Videre kan det diskuteres hvorvidt dekl. § 2-11 burde endres tilsvarende gol. § 4-3. Den presisering som er gjort ved gjeldsordning klargjør i større grad hvilke personer som skal tas med ved vurderingen av beslagsfrihet for skyldnerens lønnsinntekter. Endringen forhindrer misbruk av boets midler ved at debitor ikke kan tilgodese andre enn de han har "lovbestemt forsørgelsesplikt for, eller lever i ekteskapslignende forhold med", jf. gol. § 4-3.

3.3 Forholdet til sosialhjelps- og trygdeordningene

Konkursdebitors krav på et eksistensminimum bør ses i sammenheng med stønadsreglene i sosialtjenesteloven og folketrygdloven. Gjeldsordning er ikke i seg selv til hinder for at stønad kan gis etter sostjl. kap. 5 (nå kap.4), jf. gol. § 1-6.

Sostjl. § 18 (1) gir økonomisk stønad til den som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid eller ved å gjøre gjeldende økonomiske rettigheter. Retten er subsidiær, dvs. at alle andre muligheter for underhold skal være utnyttet fullt ut.¹⁵⁸ Det er en skjønnsmessig ytelse, og sosialtjenesten har både rett og plikt til å utøve skjønn når den vurderer om og hvor mye

¹⁵⁷ Bunæs m.fl., s. 162.

¹⁵⁸ Kjellebold, note 31.

stønad som skal gis.¹⁵⁹ Følgelig er statens retningslinjer kun veiledende utgangspunkter. Etter prisjusteringen i tråd med anslaget for vekst i konsumprisen i nasjonalbudsjettet for 2012 (1,6 %) vil enslige motta kr. 5373,- pr. måned, mens ektepar/samboere vil få kr. 8924,-. De veiledende retningslinjene omfatter utgifter til daglig livsopphold, dvs. mat og drikke, klær og sko, husholdningsartikler og hygiene, TV-lisens, avis og telefon, fritidsaktiviteter, fritidsutstyr til barn og reiseutgifter.¹⁶⁰ Boutgifter, strøm og oppvarming, bolig- og innboforsikring, innbo og utstyr er ikke inkludert i beregningsgrunnlaget, og må vurderes særskilt i hvert enkelt tilfelle.¹⁶¹ Til sammenligning utgjør gjeldsordningssatsene over det dobbelte, hhv. kr. 10.715,- for enslige og kr. 19.824,- for par.¹⁶²

Sostjl. § 27 pålegger kommunen i arbeids- og velferdsforvaltningen å skaffe midlertidig botilbud for personer i "akutte nødssituasjoner".¹⁶³ En slik nødssituasjon kan f.eks. tenkes å oppstå når tvangsdekning truer skyldnerens rett til bolig. Bestemmelsen kan påvirke tingrettens beslutning når den skal ta stilling til konkursdebitors begjæring om erstatningsbolig etter dekl. § 2-10 (1).

De nevnte reglene ivaretar i stor grad konkursdebitors rett på et eksistensminimum. Reglene om beslagsfrihet bør imidlertid utformes med sikte på å forhindre at det offentlige må "redde" konkursdebitor fra et liv i fattigdom. Utgangspunktet bør være at sostjl. er en snever sikkerhetsventil. Reglene om beslagsfrihet bør ikke være så strenge at det fører til at flere må på sosialkontoret. Det er derfor viktig å endre reglene i takt med samfunnsutviklingen. Det er ikke meningen at kreditorfellesskapet skal nyte godt av at konkursdebitor får statlig støtte og dermed få dekket en større del sine private fordringer.

Videre gir ftrl. kap.4 dagpenger under arbeidsløshet. Vilkåret er imidlertid at medlemmet må ha tapt arbeidsinntekt "som arbeidstaker" pga arbeidsløshet. Selvstendig næringsdrivende har følgelig ikke krav på dagpenger. Alle enkeltpersonsforetak som går konkurs vil ikke bli

¹⁵⁹ Sosial- og helsedepartementet, rundskriv A-2/2011, siste avsn.

¹⁶⁰ Ibid, tredje avsn.

¹⁶¹ Ibid, fjerde avsn.

¹⁶² Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, rundskriv Q-08/10.

¹⁶³ Kjelle vold, note 45.

tilgodesett etter disse reglene, noe som forsterker viktigheten av å øke verdigrensen i dekl. § 2-3 (1) b for at virksomheten kan drive videre.

At sosialhjelps- og trygdeordningene kommer konkursdebitor til unnsetning, er etter min mening ikke noe argument for å opprettholde verdigrensene i dekl. kap.2. Utgangspunktet bør være at konkursdebitor skal få beholde så mye at han klarer seg uten offentlig stønad. Konkurs er i seg selv svært kostbart for samfunnet, og det bør unngås at staten må dekke opp for konkursdebitors levekostnader fordi kreditorfellesskapet får for mye i dividende. Etter min mening må samfunnets interesser her gå foran kreditorfellesskapets interesser. Reglene om beslagsfrihet bør gi konkursdebitor så sterke rettigheter at staten slipper å gripe inn for å hindre at konkursdebitor får en uakseptabel levestandard under konkurs.

3.4 Forholdet til menneskerettighetene og dagens levestandard

Det er ingen tvil om at reglene om beslagsfrihet ivaretar de grunnleggende menneskerettighetene ved å overholde konvensjonene som er inkorporert i norsk lov. Reglene sikrer retten til mat, klær og tak over hodet. Det er imidlertid ingen menneskerett å eie luksusgjenstander. Det er heller ingen menneskerett å eie egen bolig. Dette er de klare utgangspunktene. Reglene om beslagsfrihet er imidlertid så skjønnsmessig utformet at det oppstår interessante grensespørsmål som fremdeles ikke har kommet på spissen.

Hvilke gjenstander som er nødvendig for konkursdebitor å beholde kan ikke besvares generelt. Det må tas utgangspunkt i gjeldende levestandard. Et interessant spørsmål er hvorvidt konkursdebitor skal ha krav på å få beholde bredbånd i hjemmet, som først ble kommersielt tilgjengelig i år 2000. Spørsmålet må antakelig besvares bekræftende da dette er blitt allemannseie. Ti år senere hadde mer enn 70 % av norske husstander bredbånd.¹⁶⁴ Tilsvarende spørsmål kan oppstå i forhold til andre gjenstander, f.eks. kostbare nettbrett og smarttelefoner. Disse er også i ferd med å bli allemannseie. Spørsmålet er likevel om dette er verdier som omfattes av dagens levestandard og derfor inngår i gruppen av beslagsfrie gjenstander. Dette er uavklart og vanskelig å besvare, bl.a. fordi begrepet "levestandard" er abstrakt og har et flertydig innhold. Det melder seg derfor behov for å trekke inn andre

¹⁶⁴ Wikipedia, sist endret 25. aug 2012 kl. 15:59.

retningslinjer i vurderingen av hvor mye konkursdebitor er berettiget til å beholde. For å tilstrebe en mer likeartet praksis, bør det antakelig utformes retningslinjer som gir mer konkrete holdepunkter enn det som fremkommer av Oslo skifteretts rundskriv fra 1997. Nye spørsmål oppstår hele tiden i takt med samfunnsutviklingen, og det er etter min mening ikke tilstrekkelig å henvise til en skjønnsmessig og konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Reglene bør bli klarere for å få en mer konsekvent praksis blant bobestyrere. Jeg går ikke nærmere inn på vurderingen av hvorvidt det bør brukes tilsvarende satser som er veiledende ved gjeldsordning.

4. OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE VURDERING

Reglene om beslagsfrihet er velbegrunnede og i stor grad egnet til å ivareta hensynet til konkursdebitor og vedkommendes husstand. Reglene kan imidlertid sies å ha vært mer praktiske på 1970-, 80- og 90-tallet hvor tilgangen på materielle ting var betydelig mindre. I dagens overflodssamfunn blir antakelig flere gjenstander ansett beslagsfrie uten at det oppstår like mange tvilstilfelle. Gjenstander som for 30 år siden ble ansett som luksuriøse og ekstravagante, hører i dag til i de fleste hjem. Økningen i forbruksgoder har medført en vesentlig lavere økonomisk verdi på mange gjenstander. Elektronikkvarer er et eksempel på forbruksgoder som har falt raskt i verdi de siste årene. Disse gjenstandene blir lite interessante for boet. Dette forklarer hvorfor spørsmålene sjelden kommer på spissen, og at det er så lite rettspraksis på området i dag.

Gjennom reglene om beslagsfrihet har lovgiver forsøkt å finne en balansert avveining for at konkursdebitor skal kunne opprettholde en normal levestandard, og fortsette næringsvirksomheten for å nedbetale mer gjeld og bidra til verdiskapning og sysselsetting i samfunnet.¹⁶⁵ Lovgiver har etter min mening langt på vei lyktes med denne vanskelige avveiningen. Verdigrensene er imidlertid foreldet og modne for revisjon.

¹⁶⁵ Se avhandlingens pkt. 2.2, siste avsn.

5. Kilderegister

5.1 Litteraturliste

Andenæs, Mads Henry, *Konkurs*, 3.utgave, 2009

Bunæs, Runa, Lars Borge-Andersen, Alexander Dey og Norunn Løkken Sundet, *Tvangsfullbyrdelse og gjeldsordning*, 2. utgave, 2005

Børresen, Pål B., *Konkurs*, 4. utgave, 2000

Gisle, Jon, *Jusleksikon*, 3. utgave, 2007

Huser, Kristian, *Gjeldsforhandling og konkurs*, Bind 1, 1987

Kjellevoid, Alice, *Lovkommentar til sosialtjenesteloven*, rettsdata

Moe, Ernst, *Lovkommentar til gjeldsordningsloven*, rettsdata, sist hovedrevidert 13.09.2011

Nazarian, Henriette, *Konkursrett*, 1.utgave, 2012

Wiker, Håvard, *Lovkommentar til dekningsloven*, rettsdata, sist hovedrevidert 09.10.2012

5.2 Lover:

Aksjeloven - Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (asl.)

Allmennaksjeloven - Lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (asal.)

Dekningsloven - Lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett (deknl.)

Ekteskapsloven - Lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap (el.)

Folketrygdloven - Lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd (ftrl.)

Gjeldsordningsloven - Lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner (gol.)

Husleieloven - Lov 26. mars 1999 nr. 17 om husleieavtaler (husll.)

Husstandsfellesskapsloven - Lov 4. juli 1991 nr. 45 om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører (husfskl.)

Konkursloven - Lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs (kkl.)

Menneskerettsloven - Lov 21. mai nr. 30. 1999 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (mnskrl.) Konvensjoner: EMK, ØSK og BK.

Panteloven – Lov 8.februar 1980 nr. 2 om pant (pantel.)

Sameieloven - Lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameige (saml.)

Selskapsloven - Lov 21. juni 1985 nr. 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper (sel.)

Skatteloven - Lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (sktl.)

Skifteloven - Lov 21. februar 1930 om skifte (sl.)

Sosialtjenesteloven - Lov 18. desember 2009 nr. 131 om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (sostjl.)

Tvangsfullbyrdsloven - Lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse (tvfbl.)

Tvisteloven - Lov 17. juni 2006 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvf.)

5.3 Forarbeider

5.3.1 Norges offentlige utredninger

NOU 1972:20 Gjeldsforhandling og konkurs

NOU 1993:16 Etterkontroll av konkurslovgivningen mv.

NOU 1999:25 Samboerne og samfunnet

5.3.2 Odelstingsproposisjoner

Ot.prp. nr. 27 (1974-75) Om lov om fordringshavernes dekningsrett

Ot.prp. nr. 65 (1990-91) Om lov om tvangsfullbyrding og midlertidig sikring

Ot.prp. nr. 81 (1991-92) Frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner (gol)

Innst. O. nr. 90 (1991-92) Innstilling fra finanskomiteen om lov om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner

Ot.prp. nr. 26 (1998-99) Om lov om endringer i konkurs- og pantelovgivningen mv.

Ot.prp. nr. 99 (2001-02) Om lov om endringer i gjeldsordningsloven

Ot.prp. nr. 23 (2003-04) Om lov om endringer i lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs og i enkelte andre lover

5.4 Rettspraksis

5.4.1 Rettstidene:

Rt-1940-379

Rt-1977-693 (HRKj)

Rt-1980-660 (HRKj)

Rt-1983-1423 (HRKj)

Rt-1993-873 (HRKj)

Rt-1993-894 (HRKj)

Rt-1993-1069 (HRKj)

Rt-1993-1316 (HRKj)

Rt-1993-1421 (HRKj)

Rt-1994-453 (HRKj)

Rt-1994-1176 (HRKj)

Rt-1995-1990 (HRKj)

Rt-1998-1099 (HRKj)
Rt-2001-963 (HRKj)
Rt-2003-1056 (HRKj)
Rt-2009-1287 (HRAu)

5.4.2 Rettens Gang:

RG 1956-205 (Frostating lagmannsrett)
RG 1958-330 (Romsdal namsrett)
RG-1989-708 (Senja herredsrett)
RG-1998-555 (Eidsivating lagmannsrett)
LA-1992-00582 (Agder lagmannsrett - kjennelse)
LB-2000-00898 (Borgarting lagmannsrett - kjennelse)
LH-2002-00234 (Hålogaland lagmannsrett - kjennelse)
LG-2004-00439 (Gulating lagmannsrett - kjennelse)
LG-2012-157440 (Gulating lagmannsrett - kjennelse)

5.5 Forskrifter

FOR 2005-12-16 nr. 1494: Forskrift om domssogns- og lagdømmeinndeling

5.6 Rundskriv

Oslo skifterett, 25.02.1997. Gjengitt av Konkursrådet i nr. 11, mars 1998, s. 75
Barne- og familiedepartementet, 30.06.2010, Q-08/2010
Sosial- og helsedepartementet, 20.12.2011, A-2/2011

5.7 Internett

"Konkursrådets mandat og sammensetning", oppdatert 03.01.2013
<http://www.konkursradet.no/om/Konkursr%C3%A5dets-mandat-og-sammensetning-344/>

Oslo byfogdembete, oppdatert 01.11.2011
<http://www.domstol.no/no/Enkelt-domstol/Oslo-byfogdembete/Om-Oss/>

Store norske leksikon
<http://snl.no/levestandard>, Stoltz, Gerhard, 01.03.2013

Økonomiforhandling AS & Rettshjelper cand. jur Gunnar Olsen m/ tillatelse fra Tilsynsrådet for advokatvirksomhet, pkt. 6: Gjeld - Konkurs, oppdatert 14.01.2013
<https://sites.google.com/site/juristbistand/under-arbeid>

Wikipedia
<http://no.wikipedia.org/wiki/Bredb%C3%A5nd>, sist endret 25. aug 2012 kl. 15:59.